

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ

80 000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Э. БЕГМАТОВ, А. МАДВАЛИЕВ, Н. МАҲКАМОВ, Т. МИРЗАЕВ (раҳбар),
Н. ТҶҲЛИЕВ, Э. УМАРОВ, Д. ХУДОЙБЕРГАНОВА, А. ҲОЖИЕВ

А. Мадвалиев таҳрири остида

Луғат ҳозирги ўзбек адабий тилида кенг истеъмолда бўлган 80 мингдан ортиқ сўз ва сўз бирикмаларини, фан, техника, санъат ва маданият соҳаларига оид терминларни, бир неча шевада қўлланадиган сўзларни, баъзи тарихий ва эскирган атамаларни ўз ичига олади. Луғатда берилган сўзларнинг амалда қўлланиши XX аср ўзбек адабиёти ва матбуотидан олинган мисоллар билан далилланган. Луғат ўзбек тилшунослиги ва туркийшунослик бўйича мутахассислар, таржимонлар, оммавий ахборот воситалари ходимлари, олий таълим муассасаларининг ўқитувчилари ва талабалари, шунингдек, кенг ўқувчилар оммаси учун мўлжалланган.

“Ўзбекистон миллий энциклопедияси”

Давлат илмий нашриёти

Тошкент

Эслатма: Ушбу китобдан фақатгина шахсий мутолаа, танишиб чиқиш мақсадида фойдаланиш мумкин. Тижорий мақсадларда фойдаланиш (сотиш, кўпайтириш, тарқатиш) қонунан тақиқланади.

-я юкл. (унлилардан кейин) айн. -а. Таъкид, таажжуб каби маъноларни билдиради. -Саксонта қовунга-я! Уч сўм! — деҳқон тескари бурилди. Ойбек, Танланган асарлар. Тавба! Шу кичкинагина орзуси ҳам ушалмади-я! Р. Раҳмонов, Келин. -Раҳимжон, — деди Эҳсон чой маҳалида, — рафиқангиз кирмайди-я! Шунақа уятчанми? А. Қаҳҳор, Сароб. У шу сўзларни айтди-ю, юраги шув этиб кетди: онаси жеркиб ташласа-я! М. Исмоилий, Фарғона т. о. Фирромлик қилишмаса майли-я. Ойбек, Танланган асарлар. Ҳай-ҳай, жонивор сув муздек. Баданга мойдай ёқади-я. Ш. Сулаймон, Ота, ўғил. Қилғиликни қилиб қўйиб, тағин талмовсирайди-я бу хотин. Р. Раҳмонов, Келин.

ЯГАНА [ф. يگانه — якка, битта, биргина] қ.х. Экин тупининг яхши ривожланиши учун ёш вақтида ортиқчасини юлиб ташлаш, керакли микдорда қолдириш, сийраклатиш. Ғўза қаторларини ягана қилмоқ. ■ Бу пахта семиргани қўядими! Чигит ташлайсан — эгиласан, ягана, ўтоқ, чопиқ қиласан — эгиласан.. терасан — эгиласан. С. Нуров, Нарвон. Илгари чопиқ, яганаю чеканка ҳам ўқувчиларсиз битмас эди. М. Ҳазратқулов, Журъат.

ЯГНАЛАМОҚ қ.х. Яганалаш ишини бажармоқ; ягана қилмоқ. Ғўзани яганалаш, озиклантириши.. ишлари уюшқоқлик билан ўтказилмоқда. Газетадан.

ЯГНАЧИ қ.х. Яганалаш ишини бажарувчи.

ЯГОНА [ф. يگانه — якка, битта, биргина] 1 Бор-йўғи битта, якка-ёлғиз; бирдан-бир, биттаю битта. Оиланинг ягона фарзанди.

■ Бу дардли ҳаётда Гулнорга ягона бахт — Йўлчининг синглиси Унсин эди. Ойбек, Танланган асарлар. «Эшак» деб аталадиган уч кишилик ягона, оёқлари тарвайган скамейкада Абдурасул билан Ойимхон ўтиришибди. П. Турсун, Ўқитувчи. Фарбий Бу дарёси устидаги ягона кўприк.. Тез бориб, уни албатта эгаллаш зарур эди. Т. Рустамов, Мангу жасорат.

2 Бошқа тенги йўқ, биттаю битта ҳисобланувчи. У ўттиз хунарда ягона. Ойбек, Навоий. Ҳа, Нажмиддин Бухорий ҳазратлари билан отангиз устод Қавом ҳазратларини Хуросону Мовароуннаҳрда ягона, десак хато бўлмайди. Мирмуҳсин, Меъмор.

3 Ҳамма учун умумий, бирлашган, бирдан-бир. Ягона давлат нархлари. ■ Ўзбекистонда юздан ортиқ миллат ва элат вакиллари ягона оила бўлиб яшамоқдалар. Газетадан.

4 кам қўлл. юкл. Фақат, биргина. Шири афсоналар айтиб юлдузлар, Ёнига чорлайди мени ягона. Р. Парфи.

ЯДРО [р. ядро < юн. hadros — куч, қувват; кучли, мустақкам] 1 спорт. Итқитиш учун ишлатиладиган думалоқ оғир спорт куроли. Спортчи ядрони 20 метрга ирғитди.

2 махс. Бирор нарсанинг ички марказий қисми; ўзаги, мағзи. Ернинг ядроси. Атом ядроси. Ядронинг бўлиниши. ■ Ядро эса ҳужайрадаги барча жараёнларни бошқариб турадиган марказдир. «Фан ва турмуш»

3 кўчма Бирор жамоа, гуруҳ, ташкилот ва ш.к. нинг асосий қисми, муҳим қисми; таянч. Шу сабабли миллий тил ономасти-

каси ва топонимикаси фондининг асосий — ядро қисмини халқ шеваларидаги ономастик материаллар ташкил этади.. «ЎТА».

4 айн. ядровий. Ядро уруши. Ядро қуроли. ■ Бутун рўйи заминга ядро фалокати соя ташлаб турган айни пайтда халқаро бирдамлик тантанаси улкан аҳамиятга эгадир. Газетадан.

ЯДРОВИЙ Ядрога, атом ядросида рўй берадиган жараёнларга оид, ядро қуроли билан бўладиган. Ядровий қурол. Ядровий уруш. Ядровий физика. Ядровий фалокат.

ЯЁВ с.т. айн. **пиёда.** Икковга биров ботолмас, отликқа яёв етолмас. Мақол. ■ Водийларни яёв кезганда, Бир ажиб ҳис бор эди манда. Ҳ. Олимжон. Марднинг иши элда шундай бўларми? Отидан айрилиб, яёв қоларми? «Алпомиш». Зиёдилланнинг тахминича, Комил дарёдан ўтган, Қумқишлоқ гузаригача яёв келган. Ҳ. Фулом, Машғал.

ЯЁВЛАМОҚ фольк. Пиёда юрмоқ. Яёв-лаб чиқдингми ўсган элингдан? «Муродхон».

ЯЗДОН [ф. یزدان — худо, тангри] Худо, тангри. Ҳазрати шери яздон, йигитлар нири ҳазрати Али камарбандини боғласинлар.. Ғ. Фулом, Шум бола.

ЯЗНА шв. Почча. Ўқтамбой язнасининг кетмонини ҳам узоқ ишлатолмай, ўзи олиб келган расмий кетмонни ишлатишга мажбур бўлади. А. Қодирий, Обид кетмон. Райим язнамиз сал ғирром куёвлардан чиқиб қолди. С. Сиёев, Ёруғлик.

ЯЙДОВ айн. **яйдоқ 1.** Олисларда яйдов отлар кишнайди.

ЯЙДОҚ 1 Эгар-жабдуқсиз, яланғоч (от ҳақида). Яйдоқ отни етаклаб олган баланд бўйли хушмўйлов йигит анҳор томонга утиб кетди. С. Аҳмад, Қадрдон далалар. Ярим соатдан кейин ҳалиги йигит, яйдоқ от устида ўқдай учиб ўтди. А. Мухтор, Опасингиллар. Йигитлар отларни яйдоқ миниб, уй анжомларини тепаликларга ташимоқдалар. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 кўча Ўсимлик ўсмайдиган, ўт-ўлансиз, дов-дарахтсиз; яп-яланғоч. Яйдоқ чўл. ■ Яйдоқ Бўз ҳам маданий, Биз уни юганладик. Ғ. Фулом. Тўрткўл десам, Нукус қалъам соғинтирар, Чимбойдаги яйдоқ далам соғинтирар. С. Акбарий.

3 кўча Ҳеч нарсаи йўқ; қашшоқ. Буни ҳайданг, сира қўйманг, Иши савдою харид,

Олти кунда ҳаммани Яйдоғу яксон қиладир. Ҳамза.

ЯЙЛАМОҚ фольк. Ёйилмоқ, ёйилиб ўтлаб юрмоқ. Отинг яйлаб бу чорбоғда юрибди, Қанча бир гулларни нобуд қилибди. «Нурали».

ЯЙЛОВ Чорва моллари эркин ўтлайдиган, ёйилиб боқиладиган кенг дала, майдон; ўтлоқ. Моллар билан ёз яйловда бўламиз, Қиш совуқда ферма билан келамиз. Фозил Йўлдош ўғли. Мисрбойнинг яйловда минглаб зотли йилқиси, от заводи, шаҳармашаҳар юриб от сотувчи аспжаллоб одамлари бор. С. Абдулла, Ўғрини қароқчи урибди.

ЯЙЛОҚ шв. айн. **яйлов.** ..булар ҳам келиб, Урганчининг Боғотида яйлоқ тепанинг устига чодир тикиб ётар эди. «Юсуф ва Аҳмад».

ЯЙРАМОҚ 1 Ўзини эркин ҳис қилган, ўйнаб-кулган ҳолатда бўлмоқ; ёзилмоқ, маза қилмоқ. Дунёга келгандан кейин юр, кул, яйра, кўр, машат қил. Шухрат, Шинелли йиллар. Боёқиш хотинлар ҳам бир яйраб келсин-да. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Бирор нарсдан гоят мамнун бўлмоқ, хурсанд бўлмоқ; севинмоқ. Гўдакдай яйраб кетди. ■ Розик мўйловини бураб, тилла тишини йилтиратиб, яйраб, илжайиб турарди. С. Аҳмад, Ҳукм.

ЯЙРАТМОҚ 1 Яйратмоқ фл. орт. н. Бу бахт Паризод дилини яйратар, чеҳрасини гулгул яшнатарди. Х. Аҳророва, Орифнинг давлати. Саидгани.. овқатни зўр иштаҳа билан еди. Иссиқ овқат танасини яйратди. Н. Юсуфий, Хатлаги доғ.

2 Ҳайвон ва паррандаларни кенг майдонга ёйиб юбориб ўтлатмоқ, сайр қилдирмоқ. Қўйларни яйратмоқ.

ЯЙРАШМОҚ Яйрамоқ фл. бирг. н. Болалар боғчада ўйнаб-кулиб яйрашади. ■ Бир оз яйрашамизми, деб келган эдим, шу ерда ҳам тинчлик бермадингиз! Н. Сафаров, Ҳаёт мактаби.

ЯК [ф. یك — бир, битта, якка, ягона] кам қўлл. Бир, якка, ягона. Олма, анорингга балли, Як дона холингга балли. Ҳамза, Майсаранинг иши.

Як жилов қилмоқ Жиловнинг бир томонини тортмоқ; шу тарзда от бошини ўнгга ёки сўлга бурмоқ. Шумлик қилсанг, қонлар ютиб ўлсанг-чи, Икки қўллаб як жилов қиб бурсанг-чи. «Алпомиш».

ЯКАН 1 бот. Зах ва серсоя ерларда, тўқайларда тола-тола бўлиб ўсадиган бир

ёки кўп йиллик ўсимлик (толаси пишиқ бўлганлигидан, одатда, боғдорчиликда ток боғлаш учун ишлатилади) *Якан ўрмоқ*. *Токни якан билан боғламоқ*. ■ *Кўлнинг саёз жойларида одам бўйи қамишлар, яканлар ўсиб.. ётарди*. Ж. Шарипов, Хоразм.

2 жарг. Пул. *Эсинг борида этагингни ёп, деган машхур нақлга амал қилмасак бўлмас*. *Бир ёқдан яканнинг қўри қочаяпти*. Ж. Абдуллахонов, Тўфон. *Гапни айлантирманг*. *Ёғлиқ жой. Якан қатта бўлади!*. «Муштум».

ЯКАНДОЗ [ф. يكاندوز — бир хил, тенг; ўхшаш] Узун бир қават кўрпача. *Тошхон тахмондан якандоз олиб тўшади*. Р. Раҳмонов, Келин. - *Мингбоши мени юқорига — икки қават якандозга таклиф қилди, — деди Шокарим*. Ш. Ризо, Қор ёғди, излар босилди.

ЯКАНЧИ Эски-туски нарсалар билан савдо қилувчи; ёймачи. *Шаҳарнинг Ожар кўчасидаги узун тор бозор ҳам ўзига хос, қизиқ.. Мискар-куллолчилар ҳам, яканчилар ҳам.. маддоҳлар ҳам — ҳаммаси шунда*. Х. Қодирий, Қоҳира лавҳалари.

ЯКБОРА [ф. يکباره — бирдан, тўсатдан; бир йўла; тамомила, бутунлай] *кт.* Ҳамма барабар, бир вақтнинг ўзида, бир йўла, ёппасига. *Якбора ҳамма ўрнидан турди*. ■ *Якбора «Агар эртага уруш бўлса» деган ашулани айтмоққа бошладик*. М. Муҳамедов, Машқ.

ЯКДИЛ [ф. يكدل — ҳамжиҳат(лик), бир хил фикрли(лик)] Фикри, мақсади бир, бир хил; иноқ, аҳил, ҳамнафас. - *Қурилишни тез бошлаб юбориш учун ҳамма яктан, якдил.. — деди Ўктам*. Ойбек, О.в. шабадалар. - *Жамоа, Асқар оқсоқол қандай одам эди? - Раҳматли яхши одам эди.. Якдил бу жавоб оқсоқол умрининг ўзига хос яқуни, ўзига хос баҳси эди*. «Ёшлик».

ЯКДИЛЛИК Якдил ҳолат, бир жон-бир тан бўлиш. *Мамлакатимиз учун иттифоқлик, баҳамжиҳатлик, якдиллик сув ва ҳаводай зарур*. Ойбек, Нур қидириб. *Конференция охирида унинг қатнашчилари якдиллик билан тавсиялар қабул қилдилар*. «ЎТА».

ЯКДОНА [ф. يكدانه — якка, ягона; севимли, арзанда] **1** Донаси йирик, боши сийрак узум тури. *..Якдона узумнинг олтин доналарини оғзига бир-бир отиб..* Ойбек, О.в. шабадалар.

2 кам қўлл. Бир донагина; якка, ягона. *У [Патила] ҳеч кўрмагандай, яна бир карра*

Ҳафизанинг лаби остидаги якдона холига, кўзларига рашк билан қараб қўйди. Мирмуҳсин, Умид.

ЯККА [ф. يککە — бир, битта; ягона, ноёб; тенги, ўхшаши йўқ; ёлғиз] **1** айн. **ягона 1**. *Якка туп ўрик*. Якка ўзим келаман. *Якка бортли костюм*. ■ *Мунисхон онанинг якка қизи эди*. С. Зуннунова, Меҳнат ва турмуш. *Қишлоқ тинчлигини бузган бу якка от туёқларининг тарақ-туруқи, тақаларнинг тошларга урилишидан чиққан ялт-юлт чақмоқ дам ўтмай узоқлашди*. С. Анорбоев, Оқсой. *Бирон қонунни бузсанг, жазосини ўзинг якка тортасан*. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

Якка кифт бўлиб Бир кифтини олдин чиқариб, бир кифти билан. *Йўлчи якка кифт бўлиб, халқ орасини ёриб, олдинга ўтди*. Ойбек, Танланган асарлар. **Яккаю ягона 1)** бирдан-бир, ёлғиз, ягона; **2)** кўчма энг яхши, тенги йўқ, мисли кўрилмаган. *Бу ҳофиз бутун оламга танилган яккаю ягона овоз*. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Ҳеч кимсиз; ёлғиз, кимсасиз. *Зайнаб қолди бечора якка.. На бир сирдош, на-да бир йўлдош*. Ҳ. Олимжон. *Нима бўлса ҳам яккаман.. Кўза кунда эмас, кунда синади*. «Ойсулув». *Бир қояда гариллаб чақиради, Добили ярқиллаб, бир одам якка*. «Нурали».

3 айн. **ягона 2**. *Эзеулик бобида фақат у якка, Фақат у барчага тенг ва баробар*. А. Орипов.

4 Бошқаларга қўшилмасдан, ўзи алоҳида бўлган. *Якка ҳунарманд*. *Якка деҳқон*. ■ *Гапнинг боши шуки, ўша сен пул қистаб борганда, у Ҳайдар ҳожидан ажраб, ўзи якка дўкон очиш ҳаракатида юрган эди*. А. Қаҳҳор, Сароб.

Якка хўжалик эск. Колхоз ёки совхозга кирмаган, жамоа хўжалигига қўшилмаган хонадон, оила. *Билиб қўйинг, якка хўжаликнинг колхозга бирлашиши муқаррар*. С. Юнусов, Кутилмаган хазина.

4 кўм. **взф.** кам қўлл. Фақат. *Ёлғиз мени ўйла интизор, Ўйларингда мен яшай якка*. Р. Парфи.

ЯККАБОШ Ҳеч кими йўқ, сўққабош, кимсасиз, ёлғиз. *Яккабош йигит*. ■ *Отанасидан айрилиб, яккабош саргардон бўлиб юрганидан буён, бирон одам у билан одам қатори гаплашмаган эди*. Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

ЯККАБОШЧИЛИК Бошқаларга қўшилмаслик, ўзи ёлғиз, якка тартибда ҳаракат қилиш.

ЯККА-ДУККА Унда-бунда, сийрак. *Якка-дукка сочлари силлиқ таралган.* ■ *Сўл томонда.. якка-дукка дарахтлардан нари азим дарё оқариб кўринади.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *У ер-бу ерда хўрозлар чақиргани, якка-дукка итлар хуригани эшитиларди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯККА-ЁЛҒИЗ 1 Биттагина, фақат битта, яккаю ягона, ягона. *Батальонда якка-ёлғиз бўлган қизни ўқитиши яши эмаслигини имкони борича ётиғи билан гапириб чиқди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

2 Бошқалардан ажралган ҳолда; ёлғиз. *Якка-ёлғиз қорайган уйлар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯККАЛАМОҚ Бир ўзини бошқалардан ажратиб қўймоқ, ёлғиз қолдирмоқ; ажратиб ташламоқ, ёлғизламоқ. *..шафқатсиз, беомон тақдир ёшлигидан қўйноққа солди.* Севгилиси Зубайдадан жудо қилиб, яккалаб қўйди. К. Яшин, Ҳамза.

ЯККАЛИК Якка ҳолат, якка бўлиш. *Уватларни увалатиб, Яккалик чекин бузиб [жамоа хўжалигининг] Учинчи қўши чиқди.* Ф. Фулом.

ЯККАМА-ЯККА Бир киши билан бир киши, бир кишига қарши бир киши; биттага битта. *Яккама-якка суҳбат.* ■ *[Рус-там] Яккама-якка жанеларда сак уруғининг душманларидан кўп баҳодирларни ер тишлатган эди.* М. Осим, Аждодларимиз қиссаси. *Хон, вазири акбар билан яккама-якка суҳбатлашгани чўчигандек, ҳамиша авёнларини икки биқинига йиғиб утиради.* С. Сиёев, Аваз.

ЯККАМ-ДУККАМ айн. **якка-дукка.** *Узоқдаги тунроқ йўлдан ўтаётган яккам-дуккам.. аравалар куринади.* Ш. Тошматов, Эрк қуши. *Жонизоқ отанинг яккам-дуккам бир тутамгина соқоли титраб кетди.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЯККАМОХОВ Эл-юртга қўшила олмайдиган, жамоатдан ажралиб қолган. *Одамови, яккамохов бўлиб яшайди.* «Гулдаста».

Яккамохов қилиб қуймоқ Эл-юртга қўшмай, жамоатдан ажратиб, ёлғизлаб қўймоқ. *Бу одати учун [Қоплонбекни] болалар «яккамохов» қилиб қўйса, ойисининг қутисидан ҳовуч-ҳовуч мевалар ўғирлаб чиқиб,*

улашарди-да, «ярашиб» оларди. Шуҳрат, Жаннат қидирганлар.

ЯККАХОН [ф. *يگه خوان* — ёлғиз, бир ўзи қуйловчи] **1** Якка ижро этувчи (кўшиқни); солист. *Яккахон ашулачилар танлови.* ■ *Ўтиб санъатда Юсуф Андижоний, Навоийнинг севикли яккахони.* Ҳабибий. *Шоирлар хорида яккахон бўлиб, Баралла янграйди сенинг овозинг.* Уйғун.

2 Бир ўзи, ёлғиз. *Яккахон бедана жуфтини чорлаб питпилади.* Т. Мурод, Кўшиқ. *Қуюқ дарахтлар шохида макон тутган яккахон булбул бирам ёқимли хониш қилдики.. иложсиз тўхтаб, ҳузур қилиб тинглайсан киши.* Р. Раҳмонов, Восил ака.

ЯККАЧЎП [ф. *يگه چوب* — битта, ягона тахта, хода] Ариқ ёки анҳор устидан ўтиш учун қўйилган узун хода. *Йигит ўғирлиб қараган эди, яккачўп устида қошига энлик қилиб ўсма қўйиб олган, кўкракбурма кўйлакли қизни кўрди.* С. Аҳмад, Муҳаббат. *Ногаҳон ўзимни катта дарё устига ташланган яккачўп олдидан чиқиб қолгандай ҳис қилдим.* Шукрулло, Жавоҳирлар сандиғи.

ЯККАШ [ф. *يگش* — якка, ягона, бир ўзи, ёлғиз] рви. с.т. **1** Нукул, ҳамиша; доим. *Бир, кўнгли бўшгина аёл эса Абдулладан кўзини узоқламай, яккаш йиғларди.* Ф. Усмонов, Қора ният. *Ҳар баҳорда чиққанда яккаш: «Бахтим борми?» дея сўрайман.* Ҳ. Олимжон.

2 кам қўлл. айн. **якка 1.** *Дарё бир севги жоми.. Ойдаи хуснда яккаш.* С. Акбарий. *Сени ким дер илми толиб, Халойиқни уйлатмасанг, Қалам билан яккаш қолиб, Қоғозингни сўйлатмасанг.* Б. Бойқобилов.

ЯККА-ЯРИМ Оз миқдорда, битта-яримта. *Катта ҳовлида якка-ярим навкарлар от қашлаб, жул-жулба ямаб, ивирсиб юрар.* А. Ҳакимов, Илон изидан. *Дам ўтмай.. якка-ярим чакиллаб турган ёмғир худди челақлаб қўйгандек шаррос қуя кетди.* Ш. Фуломов, Қалб ундайди.

ЯККАҚЎЛ Оила-рўзғор ишида асосий (касбий) ишни фақат ўзи бажарадиган, биргалашадиган кишиси йўқ. *Яккақўл қосиб.* ■ *Жамоадан.. баъзи яккақўл ўртаҳол деҳқонлар бу ишга [ёппа колхозлашишга] аввал совуққонлик билан қараб, у қадар қаршилик кўрсатмаган эдилар.* Х. Шамс, Душман.

ЯККАҲОЛ: яккаҳол деҳқон эск. Жамоага қўшилмай, ўзига алоҳида, ҳўжалиги алоҳида бўлган деҳқон. *Олахўжа ён-верига қараб, кўзи тушган ўрта деҳқон ва ҳатто яккаҳол деҳқонларни ҳам Абдурасулга қарши гижгижлата бошлади.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯКОРЬ [р. якорь < қад. исландча ankari < лот. апсога – лангар, якорь] *тех.* Электр машинанинг айланма ҳаракат қиладиган қисми. *Генератор якори.*

ЯКРҮЯ [ф. يکرويه – самимий, очиқ, тўғри; «бир юзлама, бир томонлама] *кам қўлл.* Бир томонига пардоз берилган, бир томонлама. *Якрўя газлама. Якрўя рўмол.*

ЯКСОН [ф. يکسان – тенг, бир хил, ўхшаш] *эск. кт.* Бир, бирга, бирликда. *Кимники инсон десанг, инсон эмас. Шаклда ҳам феълда яксон эмас.* Алишер Навоий. *О, она табиат! Сен билан яксонман.. Жоним ширинлиги.. тириклиги сендан.* А. Мухтор.

Яксон бўлмоқ ёки ер билан яксон бўлмоқ Бутунлай йўқ бўлмоқ, тугатилмоқ (бузиб, емириб ва ҳ.). *Чангал солган бало яксон бўлди.* Ойбек, О.в.шабадалар. *Иккинчи, учинчи бомба хаталарга тушди. Бир неча уй ер билан яксон бўлди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат. **(Ер билан) яксон қилмоқ (ёки этмоқ)** Бутунлай йўқ қилмоқ, тугатмоқ. *Уруш Украинанинг не-не асрий гўзал ва шинам шаҳар ва қишлоқлари, нодир маданий ёдгорликларини яксон қилди.* Т. Рустамов, Мангу жасорат. *Белорусиянинг шаҳар, қишлоқлари ер билан яксон қилинган эди. Лекин тезда шаҳарлар тикланиб олинди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

ЯКСОНЛАМОҚ 1 *кам қўлл. айн. яксон қилмоқ қ. яксон.*

2 Пайҳон қилмоқ.

ЯКТАК [ф. يکتە – бир қават, астарсиз кийим] Узун, кўкрак олди очиқ, эркаклар кўйлаги. *Бўз ятак қичитар, Яхши хотин тинчитар.* Мақол. ■ *Ятак ва чопонининг очиқ ёқасидан кўриниб турган кенг кўкраги совуқ таъсиридан қизарган эди.* Ҳ. Шамс, Душман. *Чанг ва тердан ҳосил бўлган кирни ятак этаги билан юзидан сидириб ташлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

Ятак тўн шв. айн. яктак. *Оёғига кўн этик, эзига чий алакдан ятак тўн, қалами иштон берди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯКТАКЧАН Фақат ятак кийган, ятак билан. *Куз кириб, ҳаво салқинланганига*

қарамай, Тешабой ташқарисида ятакчан, сарпийчан юрган эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯКТАН [ф. يکتان – яккаю ягона; ёлғиз, ноёб] Фикри, мақсади бир хил, бир тан-бир жон; ҳамжиҳат, аҳил. *[Тантубойвачча:] Шарт шу: бундан кейин ҳар хусусда мен билан яктан бўлиб ишласангиз.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯКТО [ф. يکتا – бир, биргина, ёлғиз; тенги, ўхшаш йўқ] *кт. кам қўлл.* Ҳеч ким, ҳеч нарса тенглашолмайдиган, тенги йўқ, мисли кўрилмаган; ягона. *Ёш Ниёзни севибди бир қиз – Қизларнинг энг яктоси ёлғиз.* Ҳ. Пўлат. *[Ўзбек ойим Зайнабни] Чиройлиликда танҳо, ақллиликда якто топиб.. ўғлига «хотин бу бўлибдир!» деган.* А. Қодирӣ, Ўтган кунлар. *Мен ёр, дедим.. Мана мен, деб шеърдан боқди якто юрак.* У. Азим.

ЯКУН [а. يکون – сўнг, охири; натижа] **1** Бирон нарсанинг охири, тугаш, охирига етиш қисми. *Мусобақа якунида ғолибларни шарафлаш маросими бўлди.* Газетадан.

2 Хулоса, натижа. *Ўқув йилининг якунлари. Мунозараларнинг якуни. Ишнинг якуни.* ■ *Ҳар бир туп гўзани ўстирдиги силаб, Етмоқ ниятида порлоқ якунга.* Э. Раҳим. *Сенинг севинг ҳам, менинг оилам ҳам, бутун халқимиз бахти ҳам шу урушнинг якунига боғлиқ.* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

Якун топмоқ *Натижалантиқ, натижага етмоқ; охирига етмоқ; йўқ бўлмоқ.* *Мазмунки, олам-олам зўр бойлик топди якун.* Файратий. **Якун ясамоқ** *Хулоса чиқармоқ, якунламоқ.* *Умматали уйқудан ногоҳ уйғотилган кишидек гангиб турар экан, майор аниқроқ қилиб якун ясади: -Терговингиз тугади. Бугундан бошлаб озодсиз!* Шуҳрат, Жаннат қидирганлар.

ЯКУНЛАМОҚ 1 Хулоса, натижа чиқармоқ, хулосаламоқ. *Маош олмаса ҳам, кечакундуз ўтириб, тажрибаларини якунлади. Натижасини директорга ёзиб берди.* С. Нуоров, Нарвон. *Мусобақа ишимизга юқори суръат ва сифат бағишламоқда. Мусобақани ҳар куни якунлаймиз.* «Ўзбекистон қўриқлари».

2 Муайян натижа ёки хулоса билан адо этмоқ, тамомламоқ. *Ўқув йилини юқори кўрсаткичлар билан якунламоқ.* ■ *Фабрика квартал ишлаб чиқаришини муваффақият билан якунлаганини, маҳсулот сифати кў-*

тарилганини гоҳ илжайиб, гоҳ писанда қилиб ўқиб берди. С. Аҳмад, Сайланма.

ЯКШАНБА [ф. *يکشنبه* — бир(инчи) шанба; ҳафта куни] Ҳафтанинг сўнгги, еттинчи куни; умумий дам олиш куни; бозор куни.

ЯКШАНБАЛИК Бир якшанба куни жамоа бўлиб, ихтиёрий равишда бажариладиган ижтимоий иш. *Якшанбалик қатнашчилари барвақт тўпланишди.* ■ *Якшанбалик куни ҳаммамиз машина залини тартибга келтирдик.* «Ўзбекистон кўриқлари».

ЯКҚАЛАМ [ф. + а. *يک قلم* — қалами, ёзуви бир: бутунича, бутунлай, тўлиқ; бирдан]: **якқалам қилмоқ** (ёки **этмоқ**, **айламоқ**) эск. *кт.* Ялписига қўлга олмоқ; бирлаштирмоқ. *Турк назмида чу мен тортиб алам, Айладим ул мамлакатни якқалам.* Алишер Навоий. *Самарқанд кечмишин айлаб якқалам, Бир мактуб йўлладим Сизга сўнгиди.* Б. Бойқобилов, Мени кутинг, юлдузлар.

ЯЛАБ-ЮЛҚАМОҚ 1 Кўп яламоқ, кўп ялаб тозаламоқ (баъзи ҳайвонлар ҳақида). *Говмиш бузоғини ялаб-юлқади.* Т. Мурод, Кўшиқ.

2 *кўчма* Ниҳоятда яхшилаб тозаламоқ (хона, ҳовли, асбоб кабиларни). *Нозимахон.. атрофни чинни-чироқ қилиб ялаб-юлқаш билан овора.* Х. Султонов, Онамнинг юрти.

3 Ўта эъзоз билан, айланиб-ўргилиб, жуда эътибор билан қарамоқ, шундай муносабатда бўлмоқ. *Кувдан ёлчиган қайнона уни ялаб-юлқарди. Тўй-ҳашамларга, лозимандаларга олиб борарди.* С. Аҳмад, Ҳикоялар. «Маликам, гўзалим, жоним», деб ялаб-юлқашларингиз ёлғон экан-да.. А. Муҳиддин, Чап чўнтак.

ЯЛАКАТ: **ялакат мағиз** Баъзан бир дамак ичида ҳосил бўладиган иккита мағиз, эгизак мағиз, кўш мағиз. *Анорхон билан Собир юмишқ ва илиқ қанорлар орасига ялакат мағиздай ўрнашиб олиб, суҳбатлашар эдилар.* Ойбек, О.в.шабадалар.

ЯЛАМ *Бир, икки каби саноқ сонлар билан қўлланиб, нарсани шу сон билдирган миқдорда, шунча ялашлик маъносини билдиради. Бир ялам асал. Икки ялам қаймоқ.*

ЯЛАМА: **ялама туз** Йирик, майдаланмаган туз (чорва ҳайвонларига ялатиш учун ишлатилади).

ЯЛАМОҚ 1 Ейиш ёки мазасини тоттиш мақсадида бирор нарсага тилини тегизмоқ; тил воситасида оғизга олмоқ. *Асал яламоқ.*

Бол ушлаган бармоғини ялайди. Мақол. ■ *Табиб косадан бармоғига бир оз илаштириб ялади ва дарров туфлаб ташлади: -Заҳар ичибди! А. Қодирий, Ўтган кунлар. Лаган бўшагач, Йўлчи қўлини тортиди. Қамбар лаганга бармоқларини ишқаб ялади. Ойбек, Танланган асарлар. Камолхонов.. қошиқдаги юкни ялаб, узоқ тамини олди — ҳақиқатан қатиққа ўхшайди. А. Қаҳҳор, Икки ёрти — бир бутун.*

2 Тозалаш, ҳўллаш ва ш.к. мақсадда тилини суртмоқ. *Янги бўшанган совелиқ қўзисини яларди. С. Аҳмад, Юлдуз. Ниҳоят, гапира-гапира қақраган лабларини тили билан ялаб, Лутфинисо жим бўлди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 *кўчма* Тегиб, урилиб таъсир қилмоқ (шамол, совуқ, иссиқ ва ш.к. ҳақида). *Ҳаво булут. Изғирин бет ялайди. Шухрат, Шинелли йиллар. Юзни, кўзни, баданни иссиқ шамол ялайди. Й. Муқимов, Шарофат. Пода кетидан юравериб, офтоб ялаган буғдойранг юзлари бир оз тўлишгандай.. Н. Фозилов, Дийдор.*

4 Ўз йўналишида нарсанинг сирт қисмини узиб, юлқиб кетмоқ (шамол, сув ва ш.к. ҳақида). *Пойариқнинг ёқасидаги карталарни сел сал қиялаб ялаб кетибди, холос. И. Мирзаев, Тўйбошилар. Шамол қумларни учуриб, тепаликларни ялаб кетган.. Мирмуҳсин, Меъмор. Чап тирсаги ачишиб оғриди: ўқ ялаб кетган бўлиши мумкин. Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.*

Ёғ (ёки **мой**) **тушса** (ёки **томса**) **ялагундай қ. ёғ.** **Илоннинг ёғини ялаган қ. ёғ.** **Оёғини** (ёки **товонини**) **яламоқ** Бирор шахсга лаганбардорлик қилмоқ. *Ўзидан кучли кимсанинг товонини ялаб, ўзидан ожиз бечорани хўрлаш, риёкорлик.. С. Сиеёв, Аваз.*

ЯЛАМСИҚ Очкўз, ебтўймас, очофат. *Яламсиқ бола.*

ЯЛАМУР *шв.* Яламсиқ. *Яламур сизирлар бўлса, иштаҳаси очилиб, ҳаш-паш дегунча хашакни тугатишибди.* «Муштум». ..қонунбузарлик қилиб юрган бу яламурларнинг кирдикорлари фош этилди. «Муштум».

ЯЛАНГ 1 1 Дов-дарахтсиз, иморатсиз; очиқ, бўш. *Яланг ер. Яланг майдон. Яланг қир.* ■ *Ҳамманглар ҳам яланг далада тугилганмисизлар? Шухрат, Шинелли йиллар. Атроф яланг, қум саҳроси. Ш. Тошматов, Эрк қуши. Қумли дўнгликнинг олди ден-*

гиз томон пасайиб, кети яланг текисликка туташади. «Фан ва турмуш».

2 айн. яланглик. Аҳмаджон синчиклаб қараса, эҳе.. шунча одам кеча кечаси қаерда экан? Ялангларга, йўлчаларга одам сиғишмас эди. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. - *Меҳмонларни кутиб ол, қизим. Мана бу ерга жой қил, — деди.. Абдували ота, чайла ёнидаги ялангни кўрсатиб.* Ҳ. Иброҳимов, Оддий кечада.

3 Кийимсиз, яланғоч. Эғнида бир енги тирсақдан, бир бари тамоман йўқ илматешик бўз ятак.. бош-оёғи яланг.. чолни кўриб, Фуломжоннинг юраги эзилиб кетди. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Эғнида отигина қолган жулдур ятак, ширтиқ иштон, оёқлари яланг.. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

4 Бир қават, енгил, юпқа кийимда. Ой-нисанинг юраги уриб, совуққа яланг чиққандай, эти увишиб кетди: *Уруш!* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

5 айн. яланг қават 2. Шоирнинг устида яланг кўнғир мовут чакмон. Ойбек, Навоий.

6 Қиндан чиқарилган; яланғоч. *Қирқ азамат, бўл ҳа-бўл деб, Қилич яланг келаётир.* «Хушкелди».

Яланг қават 1) бир толадан иборат, бир қават. *Яланг қават ип;* **2)** фақат аврадан иборат, астарсиз. *Яланг қават тўни тағидан икки қўлини орқасидан ўтказиб, қадам санаб бораётган Маҳкам тақачи кўринди.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

ЯЛАНГ II Ҳамма вақт; ҳамиша, доим, нуқул. *Яланг кулади.* Яланг бир хил овқат ниширади. Сиз билан яланг шу ерда учрашиб қоламиз. ■ *Катта амалда ишлайдиган одамларнинг болалари ёмон ўқишса ҳам, яланг аъло баҳо қўяди..* М. Исмоилий, Одамийлик қиссаси.

ЯЛАНГЛАМОҚ айн. яланғочламоқ **2.** Райимбек додхоҳ қилич яланглаб, сипоҳилар олдида оломонга қараб югурди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯЛАНГЛИК Дов-дарахтсиз кенг, иморат қурилмаган; очик, бўш ер; текислик. *Кенг ва совуқ ялангликда пахта ташийдиган ўн ғилдиракли юк машиналари қаторлашиб турарди.* П. Қодиров, Уч илдиз. *Шомга яқин колхозчилар правление олдидаги ялангликка тўпланишди.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар. *Серёжа тонг ёришаётган пайтда ўрмон ичидаги ялангликни кесиб ўтди.* А. Раҳмат, Соқов бола.

ЯЛАНГТЎШ I Кўкраги (тўши) очик. *Хўмрайган ялангтўш чоллар, бурнининг суви оқиб йиғламсираган бола-бақралар..* Х. Султонов, Бир оқшом эртаги. *Жўра мингбошининг мусодара бўлган ҳовлиси ятакчопон кийган ялангтўш деҳқонларга лиқ тўлди.* Р. Раҳмон, Изидан гул унган.

2 Кўкраги кенг, яғриндор; мард, жасур. *Ялангтўш йигит.* *Ялангтўш, ижодкор мағрур ўзбекман — Меҳнатим туфайли кўрсатдим жамол!* Шўхрат. *Гулчеҳранинг ашуласи ялангтўш ва серяғрин одамлар баданини жимирлатар эди.* С. Азимов, Оппоқ тонг кўшиғи. *Қирқ беш ёшдагидай мош-биринч соқол, Барваста, меҳрибон, ялангтўш, танти.* Ф. Фулом.

3 кўчма Сатҳи, бағри бўш; яланг. *Ялангтўш ерлар оппоқ қорларни «тиш»га босиб шимяпти.* Ш. Убайдуллаев, Қишлоқ улугларлари. *Картани ялангтўш қилиб юборганимиз чакки бўлмади-а.* Ш. Фуломов, Қалб ундайди. *Хайр, қоронғи чангалзорлар, зумрад далалар, ялангтўш тоғлар.* З. Акрамов, Ҳиндистон лавҳалари.

ЯЛАНМОҚ Яламоқ фл. ўзл. н. *Тўлқин гоҳ-гоҳ қирғоққа санчийди, ости яланиб, илдизи очилиб қолган дарахтларни кўпориб, юлиб-юлқиб кетади.* Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота. *Ит нонни ютди-ю, ердаги увоқларини ялаб, миннатдор бўлиб, болага тикилди, тилини чиқариб, яланиб тураверди.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

Ичи яланмоқ Ичи сидирилмоқ, очқамоқ. [Кампир:] *Бай-бай-ей, чолим бечора, ичи яланиб, оч келди-я..* Ойбек, Улуғ йўл.

ЯЛАНСИМОҚ Ёғли, кучли овқатга эҳтиёж сезмоқ, талаб бўлмоқ; ёвғонсирамоқ.

ЯЛАНҒОЧ I Кийим киймаган, уст-бошсиз, кийимсиз. *Яланғоч гўдак.* ■ *Нон қадрини оч билар, Кийим қадрини — яланғоч.* Газетадан. *Фосих афанди, музга яланғоч ўтириб олгандай, сесканиб тушди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о. *Унинг оёқ яланг, ярим яланғоч шўх болалари.. шовқин-сурон билан ўйнашар эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 кўчма Баргсиз, барги йўқ; барги тўкилган. *Сув ёқалаб ўсаган яланғоч дарахтларнинг бутоқ-новдаларида совуқ шамол шувуллайди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Кўёш новча теракларнинг яланғоч новдаларини чўғдек қизартириб, адир орқасига чўкди.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

3 кўчма Дов-дарахтсиз, иморатсиз, гиёҳсиз; яланг. *Яланғоч ер янги чўмилтирилган чақалоқдай буғланади.* П. Қодиров, Уч илдиз.

4 кўчма Устига бирор нарса тўшалманган; палоссиз. *Нури олдинроқ юриб, саҳни яланғоч, эни бир бўйра қадар айвонга яқинлашган.. катта пахмоқ кучук ўрндан турди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Мендан бошқа одам турмайди шекилли, каравотлар яланғоч, матраслар йиғиштирилмаган.* С. Сиеёв, Ёруғлик.

5 кўчма Кийишга кийими йўқ; уст-боши хароб; камбағал, қашшоқ. *Очман! Яланғочман! Хорман! Сиз у деб сўқасиз, бу деб сўқасиз, бас-да, шунча хўрлаганингиз.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

6 Қинсиз, филофсиз; қин, филофдан чиқарилган (баъзи қурол-яроғлар ҳақида). *Хон Ҳасаннинг қиличи қўлида яланғоч.. «Ҳасанхон». Бир қўлида яланғоч наган, бир қўлида фонарь.* «Гулдаста».

ЯЛАНҒОЧЛАМОҚ 1 Уст-бошини бутунлай ечиб олмоқ, яланғоч қилмоқ, ечинтирмоқ. *Болани яланғочламоқ.* ■ *Йигит белигача яланғочланиб олганидан хижолат бўлиб, қизга гуноҳкорона кўз ташлади.* Э. Самандаров, Тангри қудуғи.

2 Эгар-жабдуғини, абзалини ечиб олмоқ. *Отни яланғочламоқ.* ■ *Аваз қараса, кўса Чўлтоқни яланғочлаб, офтобга ўзини солиб ётибди.* «Авазхон».

3 Шох-шаббасини, шох-бутоқларини кесиб ташламоқ; очмоқ. *Йўлчи катта тўнкани яланғочлаб, илдизларини, йўғон томирларини 6. та билан уриб, ердан айирар экан, ўздан у.. беш-йигирма қадам нарида турган бир қизга кўзи тушди.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 Қинидан, филофидан чиқармоқ, уриш, чопиш ёки отишга шайламоқ (баъзи қурол-яроғлар ҳақида). *Қилич(ни) яланғочламоқ.* ■ *Илгари очиқчасига пичоқ яланғочлаб юрганлар энди пичоғини енг ичига олган.* С. Аҳмад, Ҳукм. *Майна маузерни яланғочлаб, йўлда тўхтатган эски извош ёнида от бошини тортиб турарди.* Ш. Тошматов, Эрк қуши.

5 Шипшийдам қилмоқ, бўшатмоқ. *Уйни яланғочламоқ.*

ЯЛАНҒОЧЛИК 1 Яланғоч ҳолат. *Биз, санъаткорлар, яланғоч хотиннинг суратига*

қарар эканмиз, хотиннинг яланғочлигидан эмас, унинг тасвир қилинишидан завқ оламиз. А. Қаҳҳор, Сароб.

2 Кийими йўқлик. *Очлик кўчага чиқарар, Яланғочлик уйга киртар.* Мақол.

3 Қашшоқлик, очлик, муҳтожлик. *Нега булар [пулни] ўз билгиларича бермайдилар? Қишлоқда ўз жиянларининг оч, яланғочлигини билса керак эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯЛАТМА Жуда юпқа қилиб солинган. *Тўнга ялатма қилиб пахта солинди.*

ЯЛИНМОҚ Ўтиниб, илтимос билан сўрамоқ, илтимос қилмоқ; ёлвормоқ. *Яна қаттиқроқ йиғлаб юборди Шоқосим ва йиғи аралаш Ёрматга ялинди: -Энди хўжайиндан бир оз пул қарз келтириб беринг.* Ойбек, Танланган асарлар. *[Ғофир:] Ҳой бўрилар! Сўзларингдан қайт! Бўлмаса, ҳокимингга бормайман, мингбошингга ялинмайман, халққа арз қиламан, халққа! Ҳамза, Бой ила хизматчи.*

ЯЛИНЧОҚ 1 Ялиниш ҳис-хусусияти кучли, ялиनावерадиган. *Ялинчоқ бола.* ■ *Бу ерга келганларнинг ҳаммаси ялинчоқ, дуо-гўй бўлиб қолганликлари сабабли, иккала адвокат ҳам бу «дуо»ларга парво қилишмади.* Мирмуҳсин, Чодрали аёл.

2 Ялиниш ифодали. *У [Шаҳзода] дуо-насининг қўлини қисиб, ёлғиз қолдириб кетайтганидан кечирим сўрагандек, ялинчоқ назар билан унга бир тикилди-да, одамлар орасига шўнғиди.* С. Зуннулова, Гўдак ҳиди. *-Бир илтимос, тўрт қаторгина, — деб ялинчоқ овозда такрорлади у.* Н. Аминов, Суварак.

ЯЛИНЧОҚЛИК Ҳадеб ялинавериш, шундай одатга, хислатга эгалик, ялинчоққа хос хатти-ҳаракат. *Танзила бу сўзларни шу қадар мулозимлик, ялинчоқлик билан айтдики, Шерали беихтиёр тўхтаб, қиз томон ўгирилди.* С. Кароматов, Олтин қум. *Амма ялинчоқлик билан Шокирга: «Гапир, гапир!» деб турган бўлишига қарамай, у гапирмади.* Ҳ. Назир, Кўктерак шабадаси.

ЯЛЛА [ф. ياللا (ялали, яллали) — бекорчилик; хурсандчилик, айшу ишрат чоғидаги оҳ уриш] **1** Рақс билан ижро этиладиган энгил ва шўх кўшиқ, ашула. *Уйнашиб, тўй-тўйлашиб, айтиб кўшиқлар, ялларар, Қилгали аҳду никоҳни келди меҳмонлар букун.* Ҳабибий. *Ичқари ҳовлида эса бой хотин-*

ларининг дутор чалиб, ялла айтаётганлари эшитилар эди. С. Аҳмад, Оқпадар. Араваларда, отларда, пиёда кетиб бораётган ёшу яланг, қарию қартанглар суюнчлари ичларига сиғмай, ялла айтишади.. кулишади. М. Исмоилий, Фарғона т. о. *Базм авжида. Халқ ҳофизлари Ж. Султонов, М. Узоқов, Ҳалимаҳоним ялласига Мукаррамаҳоним ва Тама-рахонимлар рақсга тушарди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

Ялла қилмоқ 1) енгил ва шўх кўшиқ айтмоқ. *Ўрмонжон Қурбон ота билан Сидиқжонни созандалар ялла қилаётган дав-радан топди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқ-лари; 2) кўчма вақтини ўйин-кулги билан ўтказмоқ, беғам ва бепарво юрмоқ. *Алла, жоним, алла, ҳозир ишлашга палла, Йиғим-теримларни олиб, сўнгра қиламиз ялла.* «Кў-шиқлар».

ЯЛЛА-БЕПАРВО Ҳеч нарса ташвишини қилмайдиган; беғам. *Ялла-бепарво одам.*

ЯЛЛАЧИ Тўй-томошаларда кўшиқ ай-тиб, ўйинга тушиб юришни касб қилиб олган шахс (асосан аёллар ҳақида). *Тош-кентнинг донг чиқарган яллагилари шўх, жонли кўшиқ — «Олмача, анорингга балли. Боғу бўстонингга балли»ни куйлаб, гулхан теварагида рақс этадилар.* Ойбек, Танлан-ган асарлар.

ЯЛЛАҚАМОҚ с.т. Ёрлақамоқ. *Дамирнинг стипендияси яллақаганда уч-тўрт кунга етарди.* «Шарқ юлдузи». *От кишнаиди алла-қайда, Турсун турди апил-тапил.* -Худо ўзи яллақайди, — деди момо, гўё қафил. Т. Тўла.

ЯЛЛИФ 1 Аланга, ёлқин. *Лампаннинг кучсизгина яллиғи шабадада лип-лип этиб, айвон олдинигина ёртиб турди.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. *Сал ўтмай душман му-дофаасининг уфқида устма-уст яллиғ кў-тарилди, кейин гўмбурлаш эшитилди.* Шух-рат, Шинелли йиллар.

2 Бирор иссиқлик манбаидан уфурувчи ҳарорат; тафт. *Саратон жазирамасида тан-дирдек қизиган ернинг яллиғи гушллаб юзга урилади.* М. Хайруллаев, Тилла маржон. *Тандирдан чиқаётган яллиғ унинг ҳам бет-ларини қизартириб юборган.* С. Аҳмад, Сай-ланма.

3 кўчма Тафт, ҳарорат. *Кўчқорнинг ҳа-зин куйи, юрагининг яллиғи теккан сўзлари [Шербек] қўлогига аниқ эшитилаётгандек туюлди.* С. Анорбоев, Оқсой.

4 Қизариш, шишиш. *Томоғининг яллиғи батамом қайтганини кўриб, профессор унга томоқ безини олдириш учун ўз клиникасига йўлланма берди.* Л. Тожиева, Меҳрим сизга, одамлар.

ЯЛЛИҒЛАМОҚ айн. **ЯЛЛИҒЛАНМОҚ.** *Кўмир яллиғлади. Печка яллиғлади. Чипқон яллиғ-лаб турибди.*

ЯЛЛИҒЛАНИШ 1 **Яллиғланмоқ** фл. ҳар. н.

2 Организмнинг зарарланган (лат еган, жароҳатланган..) жойида қизиш, қизариш, шишишдан иборат оғриқли жараён. *Ичак яллиғланиши. Ўпка яллиғланиши.* ■ -*Док-тор назоратида, кунлар ўтган сари жаро-ҳатдаги яллиғланиш қайтиб, оёғим ердан енгил кўчадиган бўлиб қолди, — деди Ҳамро.* Н. Сафаров, Тирилган одам.

ЯЛЛИҒЛАНМОҚ 1 Аланга чиқармоқ, тарқатмоқ; алангаланмоқ. *Аллоннинг мойли кўзи қоронғида Сулувни қидирар, ўчоқда олов яллиғланганда уни топиб, биласига, тўшига тармашар эди.* А. Мухтор, Қорақалпоқ қис-саси. *Дарвоза олдида турганлардан бири.. мисдай яллиғланиб турган кўёш айланасига ишора қилди.* С. Кароматов, Бир томчи қон.

2 Чўғдай қизариб турмоқ, ёнаётгандай кўринмоқ. *Лекин машъала ёлқинидан қи-зарган парда ҳамма томондан яллиғланиб кўриниб турарди.* А. Мухтор, Опа-сингил-лар.

2 Қизиб, қизариб шишмоқ.

Яраси (ёки **жароҳати**) **яллиғланди** 1) яра-си, жароҳати газак олди; 2) кўчма дард-алами зўрайди. *Бугун унинг [Адолатнинг] бутун эски жароҳатлари яллиғланадиган кун, у бунга тайёр бўлиб, жинчироққа ти-килиб ўтирарди.* А. Мухтор, Туғилиш.

ЯЛЛО 1 айн. **ялла.** *Девсифат киши ял-лосини тўхтатди-ю, жамоатга қараб ҳай-қирди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о. -*Сав-латингга, ғайратингга қойилман!* — деган яллони айтиб кўяди, гўё бу билан ўзининг муваффақиятига жасар солади. А. Қодирий, Обид кетмон.

2 Ўйин-кулги, хурсандчилик. *Биласиз-ку ишимни. Ҳамма вақт ялло, ўзим хон, кў-ланкам майдон.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

Ялло қилиб юрмоқ Ҳеч бир иш қилмай, ҳеч нарсага қарамай, вақтини ўйин-кулги, хурсандчилик билан ўтказмоқ. *[Холмирза] Валининг анчадан бери хотинини ташлаб қўйиб, касалманд онасига сув ҳам томиз-*

май, боши оққан томонда ялло қилиб юрганини зийнатлади. Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда.

ЯЛМОН шв. Каламуш.

ЯЛМОҒИЗ 1 миф. Халқ оғзаки поэтик ижодида кенг тарқалган, ўта хунук қари кампир сифатида тасвирланадиган, дуч келган ҳамма нарсани еб-ютиб юборадиган афсонавий махлуқ; жодугар. *Ялмоғиз кампир.* ■ *Кунботарда бир ёвуз Дев бор эмиш, ялмоғиз.* Ҳ. Олимжон.

2 кўчма Ҳамма нарсани еб-ютадиган, қуритадиган; юҳо. *Долларга топинган ялмоғизларнинг Қонли хуружига чек қўйинг тезроқ.* Уйғун. *Бу ялмоғиз қашшоқликнинг заҳарли томирлари ўз ризқини қаердан ва қандай олишини яхши билди олди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯЛОВ кт. Байроқ, туғ. *Зафар яловини олиб келишингизга ишончим комил, дўстим Абдурахмон.* С. Кароматов, Бир томчи қон. *Ҳазрат, яловни кўтариб олсакми?* Ш. Холмирзаев, Қил кўприк. *..баланд пештоқда қўндирилган сербар-узун ялов саросима оғушдаги меҳмонларни хушвақтлик билан ичкарига чорлади.* А. Дилмурод, Фано даштидаги қуш.

ЯЛОВБАРДОР кт. **1** Байроқ кўтариб борувчи; байроқдор. *[Моҳидил] Ҳақиқий яловбардор сингари ўзи сафнинг қоқ марказида туриб, икки қанотни баб-баравар жангга бошлади.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

2 кўчма Бирор соҳада ёки ишда бошқаларни бошлаб борувчи илғор шахс. *Усмон Носир ўз сафдошлари.. билан адабиётимизнинг олдинги сафларида яловбардор бўлди.* Т. Тўла, Фавқуллода талант соҳиби.

ЯЛОВДОР айн. яловбардор.

ЯЛОВКАШ эск. айн. яловбардор.

ЯЛОҚ 1 Ит, мушук каби ҳайвонларнинг овқат ейиши учун белгиланган идиш. *Ит ялоғи.* ■ *Ҳалиги тўртта ит сурувдан нарироқда тилларини чапилаптиб, ялоқдан овқат ичмоқда.* С. Анорбоев, Оқсой. *Ўша кун у [ит] ҳовлига қайтиб, ялоқдаги ювиндини шалолатиб ичди.* Н. Норқобилов, Бекатдаги оқ уйча.

2 Оғзи кенг (баъзи идишлар ҳақида). *Тоғора, жом, шунақа оғзи ялоқ идишларда у ер-бу ерга сув қўй.* А. Мираҳмедов, Ўт юраклар. *Усубали ёғоч ялоқда сув келтириб ичирди, юзига сув сепди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

3 айн. **ялоқи.** *Ўпка, жигар, буйрак, талоқ, Ҳаммадан ҳам Ҳамид ялоқ.* «Бойчечак».

4 шв. Чуғурчуқ, қораялоқ.

ЯЛОҚИ Кишиларнинг сарқити билан кун кечирадиган; ювиндихўр, текинхўр. *Сен ўша мактор ялоқи эшон кетидан юриб, нима каромат кўрдинг?* Ҳ. Назир, Сув гадоси — оқпадар.. *Ташвишим сенга тушмай қўя қолсин. Тегсам ҳам, сендақа ялоқига тегмайман.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бу муттаҳам ялоқилардан унинг ўлса ўлиги ортиқ!* Шухрат, Жаннат қидирганлар.

ЯЛОҚХЎР айн. **ялоқи.** *Аммо чор ҳукумати ва унинг маҳаллий ялоқхўрлари.. унинг бу ишларида тиш-тирноқлари билан қарши чиқшиди.* К. Яшин, Ҳамза.

ЯЛПАЙМОҚ 1 Ёйилиб япалоқланмоқ, япалоқ бўлмоқ. *Болға зарби билан темир ялпайди.* ■ *Темирнинг бир учи ялпайиб, кулчадай бўлади.* С. Сиёев, Ёруғлик.

2 (-б, -иб қўшимчали рвди. шаклида — **ялпайиб**) Ўзини эркин, «ёйилиб» тутган ҳолда. *Бир хил йигитлар от устида ялпайиб.. ияги титраб, ўзи қалтираятти.* «Нурали» Лўлиннинг эркагидай ялпайиб ётаверасизми.. Н. Аминов, Суварак. *Салласининг ранги ўчиб кетган.. заҳил юзли бақалоқ мулла наматда ялпайиб ўтирибди.* С. Сиёев, Аваз.

ЯЛПАНГЛАМОҚ шв. Ялинмоқ, ялиниб-ёлвормоқ; лаганбардорлик қилмоқ. *Очил ўзининг унга муштоқ эканини билдирмайди, ўзини ерга урмайди, ялпангламайди.* П. Қодиров, Уч илдиз.

ЯЛПИ 1 Ҳаммага тегишли, умумий. *Ялпи сафарбарлик.* ■ *Баъзан жамоа шўроси ҳам ялпи мажлисларини шу ерда ўтказарди.* Ҳ. Шамс, Душман. *Авзоси бўлди бу ҳам Ялпи ҳаётнинг, Ишга солди, ростлади Синган қанотни.* Файратий.

2 Ҳаммасини қўшиб ҳисоблаганда, бутунича; ҳамма, умумий. *Бирлашма квартал планини ялпи маҳсулот бўйича анча ошириб бажарди.* «Ёшлик» *..йигим-терим якунлари, яқин ўтмишда бўлганидек, ялпи натижа бўйича эмас, балки олинган толанинг сифати бўйича баҳоланади.* Газетадан.

3 айн. **ялписига.** *Халқни ялпи кўтариш керак.* Ойбек, О. в. шабадалар. *Сарбозлар ялпи ўқ узиб келмоқдалар.* «Шарқ юлдузи».

ЯЛПИЗ Тиббиёт, атторлик ва озиқ-овқат саноатида ишлатиладиган, сербарг хушбўй кўп йиллик ўтсимон ўсимлик. *Ёв-*

войи ялпиз. ■ *Рисолат отин.. богдан бир этак кўкат: кашнич, жамбил, райхон, ялпиз, отқулоқ юлиб чиқиб, кўк шўрвага уринди. Х. Гулом, Тошкентликлар.*

ЯЛПИЗЛАМОҚ 1 Ялпиз солмоқ (суяқ таомга). *Маставани ялпизламоқ.*

2 кўча Ўзини оқлашга, айбини ювишга уринмоқ; ҳолатни юмшатиш, текислашга уринмоқ. *-Хайр, қарилик қурсин, қизим, хафа бўлма, майли, қахрамонча иш тут, — деб ялпизлай бошлади Зокир ота Зебога. А. Муҳиддин, Зебонинг севгиси. Унинг кўзлари катта очилиб, бутун умидлари пучга чиққан одамдай, бўшашиб ўтириб қолди, уни бу аҳволда кўриб, шошиб қолдим, кейин ялпизлашга тушдим. Х. Носирова, Мен ўзбек қизиман.*

ЯЛПИСИГА айн. *ёппасига.* -*Лекин, ука, Туркистон ўлкаси қоронғида, ҳаммамиз ялписига саводсизмиз, бунинг чорасини излаш керак, — деди Умарали чойдан хўплаб. Ойбек, Улуғ йўл. Ялписига пахтага муккасидан кетиш оқибатида яйловлар, мева-сабзавотлар экиладиган майдонлар камайиб кетган. Газетадан.*

ЯЛПОҚ Ясси, ёйиқ, япалоқ. *Халилийнинг рапидадек ялоқ, қорамтир бетига кулги ёйилди. Газетадан. Назар ялоқ куракни қўлга олиб, илжайганча, Ҳайдарга қараб им қоқди. Э. Усмонов, Ёлқин.*

ЯЛПОҚЛАМОҚ Уриб ёки босиб, ясси, ялоқ ҳолга келтирмоқ, япалоқламоқ. *Металл парчани ялоқламоқ.*

ЯЛПОҚЛАНМОҚ 1 Ялоқламоқ фл. мажҳ. н.

2 кўча кам қўлл. Ёлвормоқ. *Букун тагин йиғиси ошиб тушди. Ҳайтовур, ялиниб, ялоқланиб, аранг ҳаммомга юбордик. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

ЯЛТ тақл. с. Бир маротаба, кўққисдан юз берган (кўринган) нурни (ёруғликни) билдиради.

Ялт этиб 1) кугилмаганда, бирдан нур чиқариб, ярқираб; ялтираб, товланиб. *Чироқ ялт этиб ёнди. Чақмоқ ялт этиб сўнди; 2) кўча кугилмаганда, кескин, бирдан. Маҳбуба ялт этиб юзимга қаради. О. Ёкубов, Гилла узук. Ниҳоят, хаёлига ялт этиб бир фикр келиб қолди. «Гулдаста». Ялт этмоқ* Бирдан нур пайдо бўлмоқ, кўринмоқ. *Қоронғиликда бир нарса ялт этди. ■ Ой нурида ялт этар-у, Ҳуштак чалар ҳавода. Х. Даврон.*

ЯЛТИЛЛАМОҚ с.т. Ялтирамоқ. *Скамейкаларнинг оқ қовурғаси офтобда ялтилайди. П. Қодиров, Уч илди. Деворлар оқланган, поллар ойнадай ялтилар, бўёқ ҳиди анқиб турарди. Ж. Абдуллахонов, Хонадон.*

ЯЛТИРАМОҚ Ялт-ялт қилмоқ, яркирамоқ. *Шамширдек ялтираган чақин чўлнинг олисларигача ёритади. С. Аҳмад, Уфқ. Кенг яйловда тўшалиб ётган қор уюмлари.. ой шуғласида ялтираб туради. О. Қўчқорбеков, Чўпон Рўзи бахши. Қум зарралари қуёш нурида товланиб ялтирарди. Ж. Шарипов, Хоразм.*

ЯЛТИРБОШ 1 с.т. Сочи тўкилиб кетган, сийқабош, тепакал. *Ҳамро Раҳимов тўладан келган, ўрта бўй, ялтирбош, бугдойранг, қирқ ёшлардан ошган киши эди. Ж. Абдуллахонов, Тўфон.*

2 бот. Асосан қумли чўлларда ўсадиган, барглари қуёшда ялтираб кўринадиган бир йиллик бегона ўт. *Офтоб тиғида эрта тондан шомгача силкиниб, ярқираб товланган ялтирбош, ялтироқ тусини ўзгартиб, қизғимтир нурга кўмилди. Й. Муқимов, Қизилқум паҳлавони.*

ЯЛТИРОҚ 1 Ялт-ялт қиладиган, шу даражада тиниқ. *Ялтироқ шиша. Ялтироқ танга. Ялтироқ нарса олтин бўлавермайди. Мақол. ■ Икки қулоғига офтобни узиб олиб қўйгандек ялтироқ зирак таққан бир қиз кирди. С. Аҳмад, Лаъли Бадахшон. Элмуроднинг назарида, бу ялтироқ кўзларда бутун бир алам ёниб турганга ўхшади. П. Турсун, Ўқитувчи. Пичоқнинг қора сопи ялтилар эди, тиғи эса қотиб қолган қон билан ўз ялтироғини йўқотган. Х. Шамс, Душман.*

2 кўча Бўёқли, бежама, юзаки. *У [Машҳадий] султонларни, беқларни пучак, лекин кўз қамаштиргич ялтироқ сўзлар билан мадҳ этмоққа моҳир. Ойбек, Навоий. Чунки сен муҳаббат боғлаган эркак сенга ўзининг ялтироқ қирраларини кўрсатади. А. Қаҳҳор, Сароб.*

Усти (ёки сирти) ялтироқ — ичи қалтироқ қ. уст. Сирти ялтироқ — ичи қалтироқ бу уйлардаги камчиликларни бартараф этиш илинжида устаси фаранг қурувчилар бошлиғига учрайвериш, оёқларимизда дармон қолмади. «Муштум».

ЯЛТОҚ Лаганбардор, хушомадгўй; тил-ёғламачи. *Садр ялоқ кейинги кунларда ти-*

лини шу қадар ширин қилган эдики.. Й. Шамшаров, Тошқин.

ЯЛТОҚЛАНМОҚ Лаганбардор бўлмоқ, хушомадгўйлик қилмоқ. *Раиснинг эрталаб менга ялтоқланиб, «акаларча» меҳрибонлик қилишларидан мақсади эса оғриқнинг олдини олиш, босиб келаётган тошқинни тўсиб қолиш экан.* Ҳ. Назир, Кўктерак шабадаси. *Карима опа.. гуноҳкор кишидай, ялтоқлана бошлади.* М. Исмоилий, Бизнинг роман.

ЯЛТОҚЛИК Ялтоқ шахсга хос хатти-ҳаракат. *У ўрнидан андак кўзгалди ва ялтоқлик билан ўзини оқлай бошлади.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

ЯЛТ-ЮЛТ тақл.с. «Ялт» ва шунга яқин нур, ёруғликни билдиради. *Осмонда юлдузлар минг-минг, лиқ тўла.. Бир хили баъзида учади бирдан, Чақмоқлар сингари ялт-юлт ўйноқлаб.* Қ. Муҳаммадий. *Ялт-юлт қуёш кузак чечакларидаги, кахрабо чиройга фарқ чинор баргларидаги шабнам – марварид доналарини симириб улгурмаган ҳам эдики..* С. Азимов, Икки дил – икки олам.

Ялт-юлт қилмоқ Ялт-юлт нур чиқармоқ, таратмоқ. *Пиёлалар ўн икки шамлик кумуш қандил ёруғида ялт-юлт қилар эди.* М. Осим, Элчилар. *..қишлоқ тепасида ялт-юлт қилиб чақмоқ чақди-ю, бир оздан кейин момақалдиरोқ гумбурлади.* С. Аҳмад, Ойдин кечалар.

ЯЛЧИМОҚ шв. Ёлчимоқ. *Чучварани хом санама, мендан ялчиб алимент оломайсан!* А. Қаҳҳор, Оғриқ тишлар.

ЯЛ-ЯЛ Нур сочиб; товланиб; жилоланиб. *Атлас кўйлақлар машғалдек ёнарди ял-ял.* Шукрулло, Икки ҳикоя. *Бўстон, устида ял-ял учиб ўтаётган сунъий ер йўлдошига қарар, юраги дук-дук урарди.* Ш. Тошматов, Тонгдаги қўланка. *-Эртага ҳаво очиқ келар экан, – деб қўйди Ҳайитбой ота, ял-ял товланаётган шафаққа тикилиб.* Газетадан.

ЯЛҚАМСИҚ Бирор ишга астойдил ёпишмайдиган, ялқовлик билан ҳаракат қиладиган; эринчоқ. *Ялқамсиқ одам.*

ЯЛҚОВ 1 Ишлашни ёқтирмайдиган; ишёқмас; дангаса. *Ялқов ва фирром ё қўли эгри бўлса, силлиқлик билан ҳайдайман.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бўлма ялқов, оч кўзингни, орқада қолмоқ уят.* Ҳабибий. *Улар [болалар] ялқов, йиғлоқи, серуйқу эдилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 зоол. Марказий ва Жанубий Америкада тарқалган, дарахтда яшайдиган, кам ҳаракат кичик сутэмизувчи ҳайвон.

ЯЛҚОВЛАНМОҚ 1 Бирор ишни бажаргиси келмай турмоқ, ялқовлик билан ҳаракат қилмоқ. *[Нури] Ҳудди меҳмонга келган такаббур келиндек, ялқовланиб [ҳовлида] кезди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Кучук секин бир «ҳов» билан жим бўлди, ялқовланиб, яна ётди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 айн. ялқовлашмоқ. *Чунки Махдум мактаб ишида ялқовланиб, Анварга суяниб қолди.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Шунинг учун ялқовланиб кетган бу яшшамагур, овқатини ҳам олиб келиб бериш керак.* А. Мухтор, Кумуш тола.

ЯЛҚОВЛАШМОҚ Бутунлай ялқов бўлиб қолмоқ, ялқовлик касб этмоқ. *Жуда ялқовлашиб кетибсан, огайни..*

ЯЛҚОВЛИК Ялқовга хос хислат, хатти-ҳаракат; кайфият. *Ялқовликнинг охири хўрлик.* Мақол. *Меҳнат кишини боқар, ялқовлик ўтга ёқар.* Мақол. ■ *Башорат хола қаршисида уй ишига ялқовлиги билан онасини хуноб қилаётган енгилтак Олимжон эмас, балки оғир табиатли, мўмин бир бола тургандай эди.* А. Мираҳмедов, Кулган чечаклар.

Ялқовлик қилмоқ Ялқов ҳолатида бўлмоқ, дангасалик қилмоқ. *Бош тортиб ўқишдан, қилсанг ялқовлик, Сўнгра, болам, кўп пушаймон қиласан.* Фозил Йўлдош ўғли.

ЯЛҒАРС шв. Йирик, беўхшов, кўпол. *Жўра ошнасининг ялғарс гавдаси, шоп мўйловига нафратли кўзларини узоқ қадаб турди.* Ҳ. Назир, Онаизор.

ЯЛҲАК шв. Соддадил, хуштабиат, хушфёъл; ёқимли. *Ялҳак аёл.* *Ялҳак бола.* ■ *Норқўзи бува.. Шавкатжон билан Низомжоннинг ниҳоятда билимдон, ялҳак, шалдиршулдур, лекин қизлардай майин йигитлар эканини.. сўзлаб берди.* А. Муқимов, Фалати одамлар. *Устанинг.. очиқ, ялҳак муомаласидан, тўғриси, эриб кетдим.* Ҳ. Назир, Кўктерак шабадаси.

ЯЛҲАКЛИК Ялҳакка хос хатти-ҳаракат; соддадиллик; хушфёъллик. *[Кумуш] Юзини четга бурди: -Ялҳакликни қўйинг!* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯМАБ-ЯСҚАБ Йиртиқ, узуқ, камтик ва ш.к. жойларни бутлаб, яроқли ҳолга келтириб. *Камтир эса кўйлақ-иштонимни ямаб-ясқаб берди.* Файратий, Ёшлигимиз. *Файрат*

қилиб тешик новни Ямаб-ясқаб тузатмаслар. Ш. Раҳмон. *Асли, алмисоқдан қолган бу шалоқ араванинг соғ жойи йўқ.. Бердибой у ёқ-бу ёғини ямаб-ясқаб, бозор-ўчаргаю, қозон-товоқ орасида миниб юрар эди.* «Гулдаста».

ЯМАМОҚ Бирор нарсанинг йиртилган, узилган, тешилган жойини бутунламоқ; яламоқ, ямоқ солмоқ. *Ботинкани ямамоқ. Ямасанг, янги бўлар, янгининг тенги бўлар.* Мақол. ■ *Йўлчибой ўлғурни яхши дейишарди, ўзим ҳам яхши кўрардим. Кирини ювдим, ямоғини ямадим.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯМАШМОҚ 1 Ямамоқ фл. бирг. н. *Балиқчилар кун бўйи елкан ва тўрларни ямашди.*

2 кўчма Кўшилмоқ, бирлашмоқ. *Бир-бирига ямашган бинолар.* ■ *Кўча-кўчаларга тушиб, Кўпаяверди ямашиб..* «Гулшанбоғ».

ЯМЛАМОҚ 1 Чайнамай, оғиз ичида айлантирмоқ, милки билан эзмоқ. *Овқатни ямлаб ютмоқ.* ■ *-Икки юз таноб! — дея Полвонга қаради нон ямлаётган Иброҳим ота.* Ж. Шарипов, Хоразм. *Этибор опа.. ёнида иштаҳа билан толқон ялаб ютаётган Тўлқоннинг тимқора сочини силади.* Ҳ. Фулом, Машғал. *Янга охурдаги емини ямлаб ютаётган сигирга қаради.* С. Нуоров, Нарвон.

2 Лаб, милклар орасига олмоқ. *Абдуқодир қаттиқ ғазабланди, бир неча минут тутақиб, дағал қизғиш мўйловининг учини ямлаб, бошини тебратди.* Ойбек, Нур қидириб. *Ойшабону бошламоқчи бўлган гапдан чолнинг ҳам хабари бўлса керак, соқолининг учини ямлаб туриб, бир ижирғанди.* Ҳ. Фулом, Машғал. *Санобар газетанинг бир четини ямлаганча, хаёл суриб қолди.* Ў. Усмонов, Сирли соҳил.

3 кўчма Домига тортмоқ; ютмоқ. *Олов ёниб, ямлайди ўтин, Декча тинмай биқирлар, тошар.* З. Обидов. *Орқасида қора кул қолдириб ўт-аланга юмалайди, янтоқларни ямлайди.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. *..машина лентани тортиб ямлай бошлайди, кейин пилта ўраб чиқаради.* М. Жўра, Куёшдан нур эмганлар.

Гапни (ёки сўзни) ямламоқ Гапни (фикрни) тўла ва аниқ айтмай, узуқ-юлуқ ифодаламоқ, чайналмоқ. *-Гапни ямламанг, — деди Ўктам ҳосилотга тикилиб.* Ойбек, О.в. шабадалар. *У сўзини ямлаб, ўғлига қараб қўйди.* Х. Султонов, Онаминг юрти. **Икки**

ямлаб, бир ютмоқ Чайнамай ютиб юбормоқ, йўқ қилиб юбормоқ. *Лайлаквой: -Ҳақ саломинг бўлмаса, икки ямлаб, бир ютардим.* «Эртактлар». **Ямламай ютадиган салб.** *Ўринлатадиган, қойил қиладиган. -Вой Тўламант тушмагур-эй, ёлғонни ямламай ютасан-а! — ичаги узилгудек қотарди кекса ўроқчи.* С. Анорбоев, Оқсой.

ЯМЛАНМОҚ 1 Ямламоқ фл. ўзл. ва мажҳ. н. *Лекин у.. заҳар-заққумга тўлган илон оғзида бир-икки ямланиб, суяклари мажақланган чумчуқдай бир нарсага ўхшарди.* К. Яшин, Ҳамза.

2 Гапни очиқ-аниқ айтмай, узуқ-юлуқ ифодаламоқ; чайнамоқ. *-Чекканим ғанимат, — деди Али тажанг ямланиб, сўлагини оқишиб.* Ойбек, Куёш қораймас. *..домла, гапнинг учини йўқотиб қўйдими ё фикридаги ошкор зиддиятдан хижолат тортдим, ямланиб қолди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯМОҚ 1 Бирор нарсанинг йиртилган, тешилган, узилган жойини ямаш, бутунлаш учун мўлжалланган бир парча мато, чарм ва ш.к. *Шимининг тиззаси билан ўнг чўнтагининг тагига ямоқ солинган эди.* С. Кароматов, Олтин қум. *Плансиз, муваққат уйлар, зар либосга бўз ямоқ сингари, қалъа ҳусини бузиб турибди.* Газетадан.

2 Ямоқ солинган, ямоқли жой. *Шерали, жилла бўлмаса, битта ямоқни бекитмоқчи бўлиб, кўйлагини шимининг устидан туширди.* С. Кароматов, Олтин қум. *У отасининг чанг босган бўйнига, чопонининг елкасидаги ямоқларга назар солди.* Ш. Тошматов, Эрк қуши.

3 Ямаш талаб этадиган, ямаладиган нарса, буюм. *У энди вақтининг кўпини ҳар ким келтирган ямоқларни ямаш билан ўтказга бошлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 Ямаш, ямашга оид. *Ямоқ ишлари сийраклашгач, ювилган кийимларга дазмол босишди.* Шухрат, Шинелли йиллар.

5 Ямоқ солинган, ямаб тикилган; ямалган, ямоқли. *Ямоқ кўрпа. Ямоқ тўн. Ямоқ этик.* ■ *Айвон устунига суяниб турган олабула ямоқ чопонли бир бола келиб, унинг олдига тушди: -Қани, юринг, муллака! П. Турсун, Ўқитувчи. Тиззаси ямоқ шимни торлик қилиб қолгунча кийиб юрди.* У. Икромов, Унутилмас хотиралар.

6 кўчма Тузалган яранинг изи, чандиқ. *Юзнинг ямоғи.* ■ *Меҳмоннинг бошида қан-*

дайди тиртиқ, ямоқ доғлар, соч чиқмаган жойлар ҳам бор эди. У. Исмоилов, Сайланма.

7 кўчма Кам-кўстни, камчиликни тўлдирган нарса. *Ёмонга ёмон бўл, Яхшига ямоқ бўл.* Мақол. ■ *Пахтадан келган ҳаён чорвага ямоқ бўлиб кетарди.* Й. Шамшаров, Тошқин.

ЯМОҚЧИ Оёқ кийимларини тузатиш, ямаш иши билан шуғулланувчи касиб. *Уста Абдурахмон: -Ҳа, Розик ямоқчининг қизлари ўқиб, шаҳар сўрармиди!.. - деб уришиб берди.* А. Қаҳҳор, Бошсиз одам. *Дукчи ёнида ямоқчи касиблар, бирор кимса тиртиқ маҳсими, чурук чориқми кўтариб келармикан, деган умид билан сарғайиб ўтирар эдилар.* Ойбек, Улуғ йўл.

ЯМОҚЧИЛИК Ямоқчи иши, касби. - У шаҳардами? Ямоқчиликни билар эканми? - деди Нури. Ойбек, Танланган асарлар. *Болтабой қотиб-қотиб кулди-да.. ямоқчилик қилаётган Маллавоё акани кўрсатди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

ЯМОҚ-ЯСҚОҚ 1 Ямалган-чатишган; эски, чурук. *Ямоқ-ясқоқ кўрпалар.* ■ *Ямоқ-ясқоқ олача яктақлар.* Ойбек, Навоий.

2 Ямаш, тикиш, тузатиш ишлари. - *Онам яқин ва узоқ маҳалладаги ўзига тўқ кишилар уйига бориб, кир ювиб, ямоқ-ясқоқ қилиб, бизларни боқшига киришди, - деди Пулат.* Ғайратий, Унутилмас кунлар.

ЯНА 1 Аввал бўлган иш-ҳаракат, нарса-ҳодисанинг такрор юз беришини, бошланиши ва давом этишини билдиради; такрор ҳолда; қайтадан, тагин. *Ёмғир яна ёға бошлади.* ■ *Лектор.. хатга қараб, жаҳл билан яна бир марта «Ўртоқлар» деди-ю, лекцияни бошлаб юборди.* А. Қаҳҳор, Қуюшқон. *Уста Фарфи уни яна бир қат кўздан кечириб олгач, чўккалашини бузиб, чордана қуриб олди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Аваз дўконда яна бирпас китоб мутолаа қилиб ўтирди.* С. Сиёев, Ёруғлик. *Сентябрь тонготарига яқин қолди, яна синфларда ўқувчиларнинг шодон овози жаранглайди.* Газетадан.

2 Бундан ташқари, бунинг устига. *Яна бир сават нон бор.* ■ *Чойни ичинг, яна олиб чиқаман.* Ойбек, Танланган асарлар. *Масаланинг яна бир нозик томони бор.* Бўғоз совлақни узоқ ётқизиб бўлмайди: бола ташлайди. Газетадан. *Ўртоқ Бақоев яна бир пиёла чой сўради.* А. Қаҳҳор, Адабиёт муаллими.

[Мирзакаримбой] *Бир нафас ўйлаб, яна уч сўмлик қоғоз ва бир сўлкавоё қўшиб, Йўлчига ташлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 (одатда «бир», «бирор» сўзи билан бирга) Илгаригилардан бошқа; бошқа бир; янги, бошқа. *Яна бир масала чиқиб қолди.* *Яна бирор гап йўқми?* ■ *Хон мактубнинг яна бир жойида шеър битган эди: «Мен Самарқандни сенсиз нетайин..»* П. Қодиров, Юлдузли тунлар. - *Қариган чоғида хўрозқанд яламай домла ҳам ўлсин! - деди яна бири.* А. Қаҳҳор, Тўйда аза.

4 айн. **янада.** *Шунинг учун қўрбошининг бояги шубҳаси яна кучайди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Ашула ниҳоясига етди.* *Лекин бир зумдан кейин яна айни товуш парвоз қилди.* *Аммо ўзга мақомда, яна чуқурроқ мавжланишлар, жилвалар билан, кўнгилини яна қаттиқроқ сеҳрловчи ингичка титрамалар ва ранглар билан..* Ойбек, Танланган асарлар.

5 юкл. Таъкид билдиради; тагин. *Яна шўхлик қилиб юрмагин!* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ. *Сиз ҳам, эски муаллимга ўхшаб, кетиб қолманг яна!* П. Турсун, Ўқитувчи. *..сен супада ўтир, ўткинчилар яна бир нарсани олиб кетмасин!* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯНАГИ Бундан кейин келадиган; келаси, навбатдаги. *Янаги ҳафта.* *Янаги сафар.* ■ *Янаги йил баҳорда икки йиллик отпускани бир қилиб.. борамиз.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯНАДА Белгининг аввалги ҳолатига нисбатан кучли, ортиқ эканини, шундай бўлишини билдиради; яна ҳам. *Абдусаттор устозига етиб олиши учун техникани янада пухта эгаллаб олиши лозим эди.* «Ўзбекистон кўриқлари». *Ҳовлининг ичкараси янада бейфайз эди.* Н. Аминов, Суварак.

ЯНВАРЬ [лот. januarius < Janus — қуёш маъбуди номи (Янус)дан] Янгича йил ҳисобида, яъни Григорий тақвимида 31 кундан иборат биринчи ойнинг номи.

ЯНГА 1 Аканинг хотини (ука ва сингилга нисбатан); келиноёйи. - *Мен билет олиб бораман, - дейди акаси билан янгасига.* «Гулдаста». «Янгамнинг ошини мазали қилган акамнинг масалиғи», *демоқчисиз-да.* Н. Сафаров, Жасоратнинг давоми.

2 Ёши ўзига нисбатан катта бўлган аёлга (ўзга аёлга) нисбатан қўлланади. *Бугдой-*

зорда бир кўринг Санам янга кучини. «Шарқ юлдузи». Сотувчи теллакни олиб, бир пуфлади-ю, чўзди: -Марҳамат. Олинг, амаки, янгам қувонади.. С. Сиёев, Отлик аёл.

3 *эпн.* Никоҳнинг иккинчи куни кечаси келин билан куёв хизматида қолувчи икки хотиндан бири. Янгалар келинни ичкари киритиб, тўй эгалари рўпарасига турғизишди. Сўзамол янга маросимни бошлади. Р. Раҳмонов, Келин. Янгалар Кумушни қизларга топшириб кетдилар. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯНГИ I 1 Илгари бўлмаган, энди юзага келган (келаётган, келадиган). Янги ариқ. Янги технология. Янги девор. Янги завод. Янги йўл. Янги илмий йўналиш. Янги корхона. Янги уй. Янги шаҳар. Янги нав. ■ Тинчлик-омонлик бўлса, бир кун келиб, янги данғиллама иморатлар солиб ҳам, ҳозиргидай, «шунчалик гап экан-ку», деймиз. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. У дўстларига тунов кунги янги шеърини маъқул қилолганига қувонарди. С. Сиёев, Ёруғлик. У Мирмуродовни ҳар кўрганда: -Янгиси борми, эшитайлик, — деб сўрайдиган бўлди. «Гулдаста».

2 Ҳали тугилмаган ёки жуда кам ишлатилган, асл ҳолатини йўқотмаган; зид. эски. Янги кийим. Янги машина. ■ Душанба куни янги банорас тўн ва янги яшил бахмал дўппимни кийиб, идорага бордим. «Гулдаста».

3 Иш-фаолияти, ҳаёти энди бошланган, бошланганига ҳали кўп бўлмаган; янги қилинган. Бу ишда у янги, ёрдам бериш керак. ■ У — янги ҳисобчимиз Оқнўлат аканинг яккаю ягона арзанда ўғли. С. Сиёев, Ёруғлик. Сатторқул янги раис бўлса ҳам, шошмасдан кўкламни тизгинлаб олди. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. Ниҳоят, отаси ўз муддаосига етди — қизини янги куёвга топшириб тинчланди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

4 Ўзаро навбатда аввалгисидан кейингиси; навбатдагиси, эндигиси. Янги директор. Янги лавозим. ■ Билим масканларида янги ўқув йили бошланди. Газетадан. Ҳа, тонгни қаршилаб олса-да такрор, Янги деб атайди ҳар кунни одам. А. Орипов.

5 Шу йил, шу мавсумга тегишли; шу йилга оид; дастлабки. Шўрвага янги картошка солинди. Янги бугдойнинг нони. ■ Янги ҳосилни пешма-пеш қабул қилиш ва ундан

сифитли тола ажратиб олишга ҳам пухта ҳозирлик кўрилди. Газетадан.

ЯНГИ II (урғу олдинги бўғинда) рвш. Яқиндагина, ҳозиргина У янги шу ерда эди. Тандирдан янги узилган нонлар. ■ Янги бўшанган совлиқ кўзисини ялайди. С. Аҳмад, Юлдуз.

ЯНГИДАН рвш. Қайтадан, қайта бошдан, бошқатдан, янгитдан. Мақолани янгидан таҳрир қилиш керак. ■ Гўё бўлиб ўтган можаро янгидан бошланиб, энди Абдурашул даъвогар бўладиганга ўхшар эди. П. Турсун, Ўқитувчи. Кўм-кўк осмон худди артилган шишадек тиниқ. Гўё олам янгидан яратилган. С. Аҳмад, Хукм.

ЯНГИЛАМОҚ I Айнан бир нарсанинг эскисини янгисига алмаштирмақ, янги қилмоқ. Соат пружинасини янгиламоқ. ■ Зеби қайната ва қайнамага вақтида чилим тутиши, чилимнинг сувини тез-тез янгилаб, сархонасини тозалашни лозим эди. Ш. Рашидов, Қудратли тўлқин. Мехриниса, эри идорага бориб келаман, деб чиқиб кетгач, дастурхонни йиғиб, самоварнинг кулини қоқди, сув тўлдириб, оловини янгилади. Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

2 Борини бошқаси билан алмаштирмақ; ўзгартирмоқ. Кафедра мудирини янгиламоқ. Иш жойини янгиламоқ. ■ Ношуд раисни янгилаш зарур бўлиб қолганида, балогардон бизнинг Абдуллажон отага ёпишиб оладилар. Н. Сафаров, Оловли излар.

3 Аввалгиси (эскиси) ҳам тургани ҳолда янгисини олмоқ. Кийимларини янгиламоқ. ■ Хулласи калом, ишларим чакки эмас, дўппим яримта. Фақат менда бир армон бор. У ҳам бўлса, хотинни янгилаб олсам. «Муштум».

Ярасини (ёки дардини) янгиламоқ Тузалган, битган (йўқ бўлган) ғам-ташвиш, нохушликни, дардни қайта кўзгамоқ. ..унинг ярасини янгилаб қўйишдан қўрқиб, ярим йўлгача индамай борди. К. Яшин, Ҳамза. Нотиқлар орасида эски дардимни янгилаган молдован ёзувчиси Павел Петрович Бацу бўлди. Н. Сафаров, Оловли излар.

ЯНГИЛИК I Янги ҳолат, янги эканлик. Кийимнинг янгилиги. Раҳбарнинг янгилиги.

2 Илгари маълум бўлмаган, яқиндагина пайдо бўлган нарса ёки ҳодиса; янги хабар, маълумот. Фан ва техника янгиликлари. ■ Қандай қилиб бўларди, иш унумини ошира-

диган янгилик ўйлаб чиқдингиз-ку, яна бир янгилик киритсангиз, анча одам бўшаб қолиши табиий. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. Зорқишлоқда ҳар куни бир янгилик, ҳар куни бир муъжиза юз берарди. С. Аҳмад, Хукм. Сизнинг ана шу янгилик тарафдори эканингизга ҳамма қойил. Ж. Шарипов, Саодат. Акрам Адолатни яхши кўради. Қани, марҳамат этиб, мана бу янгиликни эшитинг-чи, ёқармикан сизга. С. Анорбоев, Оқсой. Сайфулла кун сайин бир янгилик топиб келарди: -Домла Тоҳирни, Мансурга кўтартириб қўйиб, қамчи билан қўймичига хўп савалади. П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯНГИТДАН с.т. Янгидан. Иш янгитдан бошланди. ■ Уша пайтларда янгитдан расм бўлган примус, занжирига тош бойланган осма соатларни Максим бемалол тузата оларди. С. Аҳмад, Хукм.

ЯНГИТТА шв. Ҳозиргина, янгигина; яқиндагина. Сидиқжон янгитта чиқиб кетибди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. Омон-эсон мен ҳам янгитта келдим. Фозил Йўлдош ўғли.

ЯНГИЧА 1 рвш. Илгаригиларга ўхшамаган ҳолда, янги усулда, янги тартибда. Биз янгича ишлаймиз, янгича яшаймиз. ■ Янги супури янгича супуради, деб тўғри айтарканлар. Ж. Абдуллахонов, Тўфон. У бутунлай янгича кийинган: оёғида ғарчи сариқ ботинка, эгнида кулранг костюм, сочини жуда силлиқлаб, орқасига тараган эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 сф.т. Илгаригиларга ўхшамайдиган, янги урф бўлган. Янгича турмуш. Янгича кийиниш. Янгича муносабат. ■ Абдишукурнинг тили қичиб, янгича тўй ҳақида.. муфассал изоҳ бермоққа чоғланган эди, лекин сўзни Ҳакимбойвачча илиб кетди. Ойбек, Танланган асарлар. [Абдусамадқори:] Мен бир оз эскича ўқиганман, янгичага ҳали машқим роса бўлган эмас. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

ЯНГИЧАСИГА рвш. Янги йўл, янги усул билан, янги урф-одатларга мос равишда. [Сидиқжон:] Қуллуқ!.. Биз ит бўлсак, бўйнимиздаги тилла занжирингиз ўзингизга, янгичасига айтганда, мен қизингизни хоҳламайман, эскичасига керак бўлса — уч талоқ қўйдим! А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

ЯНГЛИШ 1 Ҳақиқатга ёки бирор қоидага тўғри келмайдиган ҳолда; нотўғри, ха-

то. Янглиш гапирмоқ. Янглиш ёзмақ. Янглиш ҳисобламоқ. Янглиш хулоса. ■ Одамлар бирма-бир патнис олдига келиб: «Номингиз, фамилиянгиз, жойингиз, молингиз» каби сўроқларга, гўё янглиш айтиб қўйишдан кўрққандай, ўйланиб жавоб қайтара бошладилар. П. Турсун, Ўқитувчи. Танқиднинг чиққани ҳам, газетанинг янглиш келтирилгани ҳам рост. Х. Тўхтабоев, Фельтондан сўнг.

2 Хато иш; хатолик. Агрономиядаги янглиш гоҳо дўл, сел, бўрон, қурғоқчиликдан ҳам катта зарар етказиши мумкин хўжаликка. С. Нуров, Нарвон.

ЯНГЛИШМОҚ 1 Ҳақиқатга ёки бирор қонун-қоидага хилоф иш тутмоқ; хато қилмоқ, адашмоқ. Ҳисобда янглишмоқ. Бу ҳовлига янглишиб кириб қолибман. ■ -Жияним сўзларидан янглишиб кетсалар, нима бўлади? -Нега янглишсинлар, улар биланларидан ортиқни, албатта, сўзламаслар. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Иш-фаолиятда, ҳаётда нотўғри йўл тутмоқ. Мен бола-чақали одам, янглишиб, йўлдан озиб, сизга уйланган эканман, никоҳимдан чиқдингиз, мени кутманг. Ойбек, Танланган асарлар. Якка қолган Саодат қадрининг поймол этилганидан, янглишганидан тўйиб-тўйиб йиғлади. «Ёшлик».

ЯНГЛИФ кўм. эск. Сингари, каби. Лола янглиф. Олов янглиф. Шер янглиф курашди. ■ Рангим сомон янглиф дард ила ғамдан, Жудоликдан тушган ҳажру аламдан. Ҳамза. Негаки мен ўзимнинг севган ва муҳаббат қўйган эримдан бунча уятсизлик, бу янглиф вафосизлик кўрдим. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯНГРАМОҚ Кучли овоз таратмоқ, жаранглаб ёйилмоқ, жарангламоқ. Залда «ура» садолари янгради. ■ Яна узун ва ваҳшатли жанг карнайи янгради. Мирмуҳсин, Темур Малик. Ғала-ғовур ичида аллакимнинг баланд овози янгради. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯНГРОҚ Янграб эшитиладиган, янграб чиқадиغان; янграган. Янгроқ қўшиқ. ■ Марям тирсиллаган олма сингари, кулгиси кумушдек янгроқ, сапчиб турадиган олов қиз эди. А. Мухтор, Чинор. Юксаларкан давримиз янгроқ куйи, Эркин руҳим ўзга куйни қучолмас. Файратий. Алиохун.. янгроқ овозини

баланд қўйиб, бирдан куйлаб юборди. Ойбек, Танланган асарлар.

ЯНМОҚ Айбситувчи гап-сўз айтмоқ. *Сардоров, шахсан берган кўрсатмасини вақтида бажармай, комиссия олдида уятга қолдиргани учун, раисни яниб қўйган. Ҳ. Назир, Кўктерак шабадаси. Солиной қулоғини секин олиб келса, кексалар ҳадеб икковини янишайтган экан. Ж. Шарипов, Саодат.*

ЯНТОҚ Чўлларда ўсадиган, дуккаклиларга мансуб, тиканли кўп йиллик бегона ўт. *Туяга янтоқ керак бўлса, бўйинини чўзади. Мақол.*

ЯНТОҚЗОР Янтоқ ўсган, янтоқ билан қопланган ер.

ЯНЧМОҚ 1 Ўрилган ғалла бошоқларини босиб, уриб, эзиб, донни ажратиб олмақ. *Бугдой янчмоқ. Шоли янчмоқ. Янчиш машинаси.*

2 Зарб билан уриб эзмоқ; майдаламоқ, кукунга айлантирмоқ. *Мурч янчмоқ. Толқон янчмоқ. ■ Чу, десанг тоғларни чоғлар димоғи, Тошни янчар нўлат, асил туёғи. «Равшан». Илонни қўйруғидан эмас, бошидан янчадилар. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

3 Оёғоти қилмоқ, пайҳон қилмоқ, эзиб ташламоқ. *Ел ортиқча бир ғазаб устида эди, ер юзидаги тиккайган нарсани букиб-янчиб ташламоқчи бўлгандек пишқирар эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Янчиб ўтар ҳар бир танка бало тоғини, Самолётлар ёғдиради самодан олов. Ғайратий.*

ЯПАЛОҚ Ялпайган, ялпоқ, ясси. *Япалоқ темир. Япалоқ тош. Япалоқ юз. ■ Бўрихўжа ўн бир қатор япалоқ ғишт билан кўтарилган.. қадимий айвонда ўтириб.. хомчўт қилди. Мирмуҳсин, Чиниқиш. Азмиддин Талъатбекнинг серташвиш юзига, япалоқ бурнидаги тиг изига, совуқ кўзларига қараб, ўйга толди. Ҳ. Фулом, Машъал.*

Ёмоннинг кучи япалоққа етар Ўзидан кичик ёки кучсизга озор берувчи кишига нисбатан айтиладиган ибора.

ЯПАЛОҚЛАМОҚ Япалоқ қилмоқ, ялпоқламоқ. *Михнинг учини япалоқламоқ.*

ЯПАЛОҚҚУШ Бойўғли, бойқуш.

ЯПАСҚИ Паст бўйли, пастак, пакана. *Япасқи одам. Япасқи сигир. Япасқи дарахтлар. ■ Анча-мунча юрилгач, чап тарафдаги ясси тоғлар этаида япасқи битта оқ уй кўринди. Ғайратий, Узоқдаги ёр. Япасқи олмаларнинг ёмғирда чўмилган ҳўл барг-*

лари гўё «хой, уятсиз» деб шивирлар ва юзларига шاپпатилар эди. С. Анорбоев, Оқсой. Ўлдошбойнинг япасқиси ҳам ҳозир унча қамчи талаб қилмайди, жийрондан қолишмай одимлаб боради. Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота.

ЯПАСҚИЛАМОҚ айн. **ялпоқламоқ**. *Абгор бу одам дўпписи жиягини ҳамариб, тарелкасимон япасқилаб, ўтган-кетганлардан.. садақа сўрайди. Н. Ёқубов, Жон.*

ЯПОН 1 Япония асосий аҳолисини ташкил қилувчи халқнинг номи. *Япон халқи.*

2 Шу халқ, миллатга мансуб, тегишли, оид. *Япон тили. Япон йигити.*

ЯПОНЛАР Японияда аҳолининг асосий қисмини ташкил этадиган халқ, Япониянинг туб аҳолиси.

ЯПОНЧА 1 Японияга, япон халқига, унинг алифбоси, тили, адабиёти ва маданиятига оид. *Японча рақс. Японча қўшиқ. Японча ёзув.*

2 Япон тили. *Сиз японча(ни) биласизми? Японча гапирмоқ.*

ЯПРОҚ 1 Ўсимликларнинг ҳаводан озиқланиш ва газ алмашилиш учун хизмат қилувчи, одатда юпқа варақча шаклидаги асосий вегетатив аъзоларидан бири; барг. *Яшил япроқлар. Кузи япроқ. Гуллар япроқ чиқарди. Дарахт — япроғи билан кўркам, одам — меҳнати билан. Мақол. ■ Ҳадемай карнайгуллар.. ипларга чирмашиб, катта-катта япроқлар отди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. Куздан дарак берувчи сарғайган япроқлар йўл устида, ариқ бўйида ётарди. Ж. Шарипов, Саодат.*

2 Бир бўлак юпқа нарса ҳақида. *Бир япроқ қазми. ■ Ҳолвафуруш.. тоқчадаги қалин бир китобни очиб, унинг орасидан бир неча япроқ яп-янги, шалди роқ қоғоз олиб.. узатди. Ойбек, Навоий.*

ЯПРОҚЛАМОҚ 1 Барг чиқармоқ, япроқ ёзмоқ. *Баҳор келиб, дарахтлар япроқлай бошлади.*

2 Юпқа-юпқа қилиб кесмоқ, парракламоқ. *Гўштни япроқламоқ. Япроқлаб кесмоқ. ■ У қазини ҳар япроқлаганда, пиёлани бўшатган кишининг оғзига ўзи солиб қўяди. С. Аҳмад, Сайланма. Оқсоч рюмка билан унга керак бўладиган закуска [газак] ҳам олиб келди: япроқланиб, бетига шакар сешилган лимон, қовурилган хурмо мағзи. Шухрат, Жаннат қидирганлар.*

ЯРА 1 тиб. Тери ёки шиллик парданинг, шунингдек, тери ости тўқималарининг турли сабабларга кўра нобуд бўлган қисми кўчиб, унинг ўрнида ҳосил бўладиган нуқсон.

2 Тиг, зарб ва ш.к. таъсирида ҳосил бўладиган шикаст; жароҳат. *Ёмон яра. Тиг яраси. Ярани даволамоқ.* ■ У. гранага осколкаси унги оёғини ёриб юборган, оқоп деворига суяниб типирчилаётган солдат ёнига бориб, ярасини боғлай бошлади. А. Убайдуллаев, Қонли издан. Қонли кўйлакни Қоратой эҳтиёт билан тилиб, ярани очди. Яра кўкракда, юракка яқин: ундан қуюқ қон ҳали ҳам силжиб турар эди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўча Кучли қайғу, руҳий азоб, алам берувчи нарса; шикаст. *Тиг яраси тузаларди, тил яраси тузаламайди.* Мақол. ■ Фуломжон Эрбўтани калака қилиш учун эмас, ўз қалбида фасод боғлаб ўтган боласизлик ярасига малҳам босиш учун ўйнашиб эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Баъзан [Гулнорнинг] юраги тошиб, бутун дардини, яраларини Унсинга очишни истайди. Ойбек, Танланган асарлар. Ақли кирди. Болалигида қалбида бўртган алам яраси йилдан-йилга йиринг боғлаб, фасод йиға бошлади. С. Зуннунова, Гулхан.

Яра устига чипқон Дард устига дард, қайғу-алам устига яна оғирроғи. *Бир маломат шубҳаси ҳали юрагидан кетмай туриб, буниси яра устига чипқон бўлмасин.* Р. Раҳмонов, Келин. **Ярасига тегмоқ** Бирор гап-сўз, хатти-ҳаракат билан кимсанинг унутилаёзган ғам-аламини, дардини янгиламоқ. **Ярасига туз сепмоқ қ. сепмоқ.** **Ярасини ёрмоқ** Дардини айтмоқ, дилидагини ошкор қилмоқ. *Азизбек, халққа ташаккур айтиб, ярасини ёрди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. **Яраси энгил** Қийин эмас, осон; ҳеч гап эмас.

ЯРАДОР Жароҳат олган, жароҳати бор; ярали. *Ярадор солдат. Енгил ярадор. Оғир ярадор.* ■ Улган, ярадор бўлганларга қарамай, кўзғолончилар катта сурон билан илгари отилиб, «тошбўрон»ни кучайтирди. Ойбек, Танланган асарлар. *Қайилма атрофидаги оқопларда ҳам уч киши ярадор бўлди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат. *Ҳадемай шу баталондан ярадорлар кела бошлади.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

ЯРАЛАМОҚ кам қўлл. Яра, жароҳат етказмоқ. *Елкасини яралади.* ■ *Дилингни яралаб, дунёни кўзингга қоронғи қилиб қўяди.* Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлақати.

ЯРАЛИ 1 Бирор жойига яра чиққан, яраси бор; ярадор. *Ярали киши. Юзи ярали. Қўли ярали.*

2 кўча Қаттиқ руҳий азоб берувчи ҳолатли, руҳиятида шундай азоб берувчи нарса бор. *Кўнгли ярали одам.* ■ *Зайнабнинг ҳам юраги ярали эди, унинг тўйи яқинлашган вақтда, севикли куёв йигит икки кунгина хасталаниб ўлган.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯРАЛМОҚ Дунёга келмоқ, пайдо бўлмоқ. *Ҳамма нарса севиниб куйлар, Яралгандек олам севинчдан.* Р. Парфи. *Қайта яралдим бу кўҳна дунё.* «Гулдаста».

ЯРАМАЙДИ 1 Ярамоқ фл. ҳоз.-кел. зам. шакли. *Булар ҳеч нарсага ярамайди. Чап қўли ишга ярамайди.*

2 Дуруст эмас, маъқул эмас. *Энди адолатга қарши хийнат қилиш ярамайди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бунақа оёғости қилиш ярамайди.* «Гулдаста». *Биз қишлоқларни обод қилиш билан хотиржам бўлиб қолишимиз ярамайди.* «Гулдаста».

ЯРАМАС 1 Ярамоқ фл. сфдш. *Бўйнидан бойланган ит овга ярамас.* Мақол.

2 Ахлоқ-одоб, қоида, тартиб меъёрларига тўғри келмайдиган; бўлмағур. *Кайф таъсирида шундай ярамас ишлар қилинадик, терининг қалинлигига қарамай, титрашга тўғри келади.* Газетадан. *Хўш, тарбия ўчоғида қачонгача бу ярамас ҳолат давом этади.* «Муштум»

3 Иши, феъл-атвори ахлоқ-одоб меъёрларига тўғри келмайдиган; ахлоқан нобоп, бузуқ. *Шубҳаю бад олиш, ярамас кимсаларнинг фитнаси бизни подшо қахрига гирифтор қилди.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Ҳой, қанақа ярамас боласан, туш томдан. Ҳе, ахлоқсиз! С. Аҳмад, Сайланма.*

4 Шундай хулқ, хислатга эга бўлган шахсга нисбатли ҳақорат учун қўлланади. *Тўхта, деярман сенга, ярамас! Ҳозир мушукдай деразадан отиб юбораман!* С. Сиёев, Отлиқ аёл. *Кўзимга кўринма, ярамас..* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

ЯРАМАСЛИК 1 Ярамас иш, хатти-ҳаракат. *Балки улар бўлганида, бу ярамасликка йўл қўйилмас эди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

Шунча кишининг илтимосини ерда қолдириши — ўзи ярамаслик. А. Қодирий, Меҳробдан чаён.

2 Ярамас, ярамайдиган эканлик. *Сенинг.. ярамаслигинг ана шу сўзларингдан билиниб турипти. С. Айний, Қуллар. Раҳматулла Обидий домлалikka ярамаслиги кўп ўртоқларга маълум бўлса керак. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.*

ЯРАМОҚ I Истеъмол учун, ишлатиш, фойдаланиш ва ш.к. учун мумкин, яроқли бўлмоқ. *Бу сув ичишга ярайдими? Қурилишга ярайдиган ёғоч. Бу этиклар кийишга ярамайди.*

2 Бирон ишни бажаришга лойиқ бўлмоқ, ишлатишга хизмат қила олмақ. *Бу асбобларнинг кўпи ишга ярамайди. ■ Мурғоб отлари кўмга ярамайди.. Мирмуҳсин, Меъмор.*

3 Бирор ишга яроқли бўлмоқ, қўлидан келмоқ, бажара олмақ. *Самоварчиликка ярайтими, ахир? А. Қаҳҳор, Асрор бобо. Қора йигит столда ётган бир даста пул, тилла соатни олиб, хотинига отди: -Биз бунақа соат олиб беришга ярамаймизми? С. Аҳмад, Сайланма.*

4 Бирор талаб, эҳтиёж учун керак бўлмоқ; асқатмоқ, иш бермоқ. *Кўчада ётган эски тақа, занглаган миҳ, шунга ўхшаиш бало-баттарга кўзи тушса, дарров олар эди. Коримга ярайдими бир кун, дер экан. Ойбек, Танланган асарлар. Кўп бўлмаса, озроқ бўлар: рўзғорга, невараларга яраб турса бўлдида. С. Нуров, Нарвон. Яхши ҳам Назиржон бор экан, шу бечора кунимга яраб турибди. С. Аҳмад, Ҳукм.*

ЯРАТГАН I Яратмоқ фл. сфдш. *Ахир, мени тўраларнинг тўраси қилиб яратган худо нажот қўлини чўзади. Ж. Шарипов, Хоразм.*

2 Худо, тангри. *Дардмандларга шифо топиб беради, Таваккални яратганга қилади. «Бахром ва Гуландом». Яратгандан ҳам айланай. Бандасини доим бир томондан қисиб қўяди-да! Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.*

ЯРАТМОҚ I Яратмоқ фл. орт. н. *Бирор кунига яратмоқ.*

ЯРАТМОҚ II Вужудга келтирмоқ, бунёд этмоқ, барпо қилмоқ. *Пахтадан хирмон яратмоқ. Шароит яратмоқ. Имкон яратмоқ. Боғлар яратмоқ. ■ Худо бутун жониворларни яратиб бўлиб, ҳар қайсисига умр*

улашадиган бўлибди.. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. Қирқ кун канал қазиб, водийнинг белига белбоғ бўладиган азим дарё яратдилар. «Ўзбекистон кўриқлари».

ЯРАТУВЧИ I Яратмоқ фл. сфдш. *Тарих яратувчилар. ■ Қуртдан гул, гулдан баҳор, япроқдан асал Яратувчи моҳир боғбон йўқдир онадан ўзга. Ё. Мирзо.*

2 дин. Худо, оллоҳ, тангри.

ЯРАТУВЧИЛИК Яратиш, бунёд этиш, вужудга келтириш. *..давримиз кишисининг буюк яратувчилик жасоратини улуғлаш ижодий интеллигенциямизнинг шарафли вазифасидир. Газетадан. Зиммага олинган улугвор марраларни эгаллаш орзусида яшил яйловларда яратувчилик меҳнати жўш урмоқда. Газетадан.*

ЯРА-ЧАҚА Кўп ва турли яралар. *Булар орасида яра-чақаси камроғи Барот полвон. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Ҳожи табиб.. яра-чақани малҳам билан даволашини айтди. Мирмуҳсин, Меъмор.*

ЯРАШ I Яратмоқ фл. ҳар. н. *Дўст оғир кунда яраши керак. ■ Ҳамишчиликка яраш ҳам гапми? А. Қаҳҳор, Кўк конверт.*

2 Уруш-жанжални тўхтатиш; ярашиш. *Бу жанжал яраш билан тугади. Яраш аҳди тузилди. ■ Иккала ҳукмдор яраш битими тузибдилар.. М. Осим, Ибн Сино қиссаси. Олдин уришиб, кейин ярашадиганлар, одатда, бир майизни иккига бўлиб ейдиган жуда қалин дўст бўлиб кетишади.. Қани, Нусратжон, тушинг, Аҳмаджоннинг яраш ошини еб келайлик бўлмаса. С. Нуров, Нарвон. Бу сайлов миллий яраш сиёсати, янги сиёсий йўлнинг ғалабасидир. Газетадан.*

3 Яраш (эркаклар исми).

ЯРАША I (ж.к. билан) кўм. *Мос келадиган, мувофиқ, лойиқ. Кучига яраша. Сўзига яраша. Эшагига яраша тушови. Мақол. ■ Аҳли растага ва бойваччаларга яраша дурустгина кийнади. Ойбек, Танланган асарлар. Тўйда ўзингиз бош бўласиз, худо хоҳласа.. Аввал ўзига яраша бир қиз топилсин. П. Турсун, Ўқитувчи. -Бизда илғорлар ишига яраша ҳурматдалигини яхши биласан, — деди Йўлдош Саидга. А. Мухтор, Чинор.*

2 Қиёс, нисбатлаш билан инкор мазмунини ифодалаш учун хизмат қилади. *Беш фарзандим бор. Дарслизи етишмаганига яраша дафтари бўлсайди. Газетадан.*

Ўзига яраша Фақат ўзига тегишли бўлган; ўзига хос. *Зиёбекнинг ҳам ўзига яраша дарди, севгиси, орзуси бор эди.* Н. Фозилов, Дийдор. *Бундай тунда яёв кетишининг ҳам ўзига яраша гаити бўлади.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

ЯРАШИШ 1 Ярашмоқ фл. ҳар. н.

2 айн. яраш **2**.

ЯРАШИҚ Мос келадиган, муносиб, ярашадиган; мос. *Юбилей йилига ярашиқ ишлар. Ярашиқ кийим. Исми жисмига ярашиқ. Давримизга ярашиқ одатлар.* ■ *Ҳа, эгаси ҳам номига ярашиқ эди [деди Сафарали].* М. Исмоилий, Қарс икки кўлдан. [Комилжоннинг] *Бежирим лаблари ҳам ўзига ярашиқ.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон. *Ҳали у замонамизга ярашиқ кўп намуналар яратиб, томошабинларни беҳад бланнун этади.* В. Саъдулла, Саҳнамиз фахри.

ЯРАШИҚЛИ айн. ярашиқ. *Қора шириндан келган бу қизнинг лаблари қалин ва ярашиқли эди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

ЯРАШМОҚ I Ўзаро уриш-жанжални тўхтатмоқ, урушиқсиз ҳолатга ўтмоқ. [Кумуш:] *Мен ҳали урушиғлик ҳолдаман, ярашганим йўқ!* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Унақа олифта бўлса, келмасин эди! Ярашгани келганими? Уй кўргани келганими?* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. *Соли сингиллари билан ярашди. Ўртада узилиб қолган алоқа тикланди.* Ҳ. Носирова, Мен ўзбек қизиман.

ЯРАШМОҚ II I Кўриниш, қад-қомат ва ш.к. жиҳатдан чиройини очадиган бўлиб турмоқ; ёқимлилик, кўркамлик бахш этмоқ. Бу либос сизга жуда ҳам ярашибди. ■ *..Оптоқ соқоли хуш қоматига жуда ярашган, ярашгангина эмас, балки унга аллақандай салобат бахш этиб турарди.* К. Яшин, Ҳамза. *Унга ҳарбий кийим жуда ҳам ярашган ва бутунлай ўзгартириб юборган эди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат. *Гул ҳам ярашганга ярашар экан. Сизга ярашмабди.* Уйғун, Ҳаёт кўшиғи.

2 Муносиб тушмоқ (кишининг иш-ҳаракат, қилиқ-қилмишлари ҳақида). *Бахиллик иқтидорсиз одамларга ярашади..* С. Сиёев, Аваз. *..ўзини кўрган кишининг кўзи қувнайди, шўхлиги, кўйинг-чи, барча қилиқлари ўзига ярашади.* К. Яшин, Ҳамза. *Фуломжон севги васвасасига учганини, шаънига ярашмаган қилиқ қилганини энди англади.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯРАҚ тақл.с. Жуда ёруғ, ялтироқ нур аксини билдиради.

Ярақ-ярақ қилмоқ Шундай нур чиқармоқ, акслантирмоқ. *Ҳаммаси яп-янги.. офтобда ярақ-ярақ қилади.* Ҳ. Назир, *Бир туп гўза.*

ЯРАҚЛАМОҚ I Ярақ-ярақ қилмоқ; ялтирамоқ. *Бепоён қор даласи олмос каби ярақлайди.* ■ *Бухоро устида энди кўтарилган офтоб, мансабдорларнинг камарига ўрнаштирилган рангли тошларга тушиб ярақларди.* Ғ. Расул, Адолат. *Ҳозиргина ёмғир ёғиб ўтгани учун, дов-дарахт япроқлари ярақлайди.* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

2 Ёруғ-равшан бўлиб кетмоқ, порламоқ; равшан кўринмоқ. *Чироқ ёниши билан уй ярақлаб кетди.*

ЯРИМ I Бирор нарсанинг икки тенг қисмидан биттаси, иккидан бир бўлаги, иккидан бири. *Йилнинг ярми. Ноннинг ярми. Қишининг ярми тугади. Ишнинг ярми битди.* ■ *Ёни-вери билан кўшилиб, бир танобдан мўл ер кўлга киради. Кейин яхишлаб чопасан. Ярмига сабзи, ярмига картошка экасан.* Ойбек, Танланган асарлар. *Ой ҳам қора парда ичидан ярим юзини очиб, ер юзига мўра-лаб кўйди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Бутуннинг иккидан бирига тенг миқдор; 0,5. *Ярим йил. Ярим литр ёғ. Ярим метр лас. Ярим килограмм шоколад. Ярим соат суҳбат.*

3 Бир нарсанинг ўртаси, ўрта бели. *Йўлнинг ярмига етганда, машина бузилиб қолди. У ярим кечада етиб келди. Бу тоғнинг ярмига аранг чиқдик.* ■ *Холисанинг норози овози эшитилди: -Ярим кеча бўлди-ку!* С. Нуоров, Нарвон. *Вақт ярим тундан ошган эди.* А. Мухтор, Опа-сингиллар.

4 Тўлиқ эмас, нотўлиқ; чала. *Ярим шаффоф. Ярим қоронғилик. Ярим жиддий. Ярим ҳазил.* ■ *Унинг оғзи ярим очиқ, сариқ мўйлови юпқа лабининг икки чеккасидан осилиб турарди.* Н. Аминов, Суварак. *Аравага, ундан бошқа, ярим яланғоч, сочлари ҳурпайган бир йигит ҳам ўтирди.* Ойбек, Нур қидириб.

5 Икки хил нарса, модда, ҳодиса ва ш.к. дан ташкил топган, аралаш. *Ярим жун мато. Ярим ипак шоҳи.*

Кўнгли ярим айн. кўнгли яримта қ. кўнгли. Ярим подшо (ёки пошшо) с.т. тар. Чор ҳукуматининг Ўрта Осиёни бошқариш учун

тайинлаган, катта маъмурий имтиёзларга эга бўлган ҳокими; губернатор. *Қишлоқда «Бу одамларни сўроқ қилгани ярим пошшонинг ўзи келар эмиш», деган овоза тарқалди.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

ЯРИМАВТОМАТ Бирор туркум ишни киши иштирокисиз ўзи мустақил бажара олмайдиган, тўла автоматлашмаган механизм.

ЯРИМ-ЁРТИ *рвш.* Охирига етказилмаган ҳолда; чала. *Ишни ярим-ёрти қилиб ташлаб кетишдан ёмони йўқ. Бироқ кўпчилик бир овоздан экспедицияни давом эттиришни маъқуллашди.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон. *Бўлган воқеани Ҳафиза бувисига ярим-ёрти айтиб берди, кампир таҳоратини ҳам унутиб, бақрайиб ўтириб қолди.* Мирмуҳсин, Умид.

ЯРИМЖОН Куч-қувватдан кетган; заиф, нимжон. *У [маҳбус] яримжон гавдасини деворага тираб.. узун бармоқлари билан тасбеҳ ўғирарди.* А. Ҳакимов, Илон изидан.

ЯРИМЛАМОҚ Ярмига ёки ўртасига етмоқ; ярми кетиб, ярми қолмоқ, ярим бўлиб қолмоқ. *Ҳовуз суви яримлаб қолди.* ■ *Шу тариқа киши ҳам яримлади.* С. Аҳмад, Уфқ. [*Дастурхонда*] *Бир шиша ароқ бўшатилган, иккинчиси яримлаган, нон билан мевадан бошқа езулик нарса кўринмасди.* Ҳ. Фулом, Сенга интиламан. *Дарс яримлаганда, ўқитувчи бирдан қулоқ солиб қолди.. Аллакимнинг пишиллаётгани баралла эшитилди.* Р. Раҳмонов, Чангалзордаги шарпа.

ЯРИМОРОЛ *геогр.* Ҳар учала томони сув билан ўралган ва фақат бир томондан қуруқликка туташган орол.

ЯРИМТА 1 Бутуннинг иккидан бир қисми, қоқ ярми. *Яримта нон. Яримта тарвуз.* ■ *Йигит елкадан қопчасини ечиб, яримта ғиштдай нон, икки катта чақмоқ қанд, бир қаричча йўғон колбасани олди.* Ойбек, Қуёш қораймас.

2 с.т. Ярим литр ичкилиги бор бутилка; яримталиқ. *Маннон каттакон бархан салқинида ёнбошлаб ётар, «яримта»ни бўшатай деб қолган эди.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон. *Олой бозоридан мастава масаллиқ харид қилишди. Зойиржон яримта ароқ олди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

Дўпписи яримта қ. дўппи. **Кўнгли яримта қ.** кўнгли.

ЯРИМТАКИ *шв.* Ярми синиқ, ярми ейилган, яримта бўлиб қолган. *Яримтаки калиш. Яримтаки ғишт.*

ЯРИМТАЛИК 1 Яримга тенг, ярим ҳолатли.

2 айн. **яримта 2.**

ЯРИМТА-ЮРИМТА Бутун эмас; яримта ва ундан кичик (синиқ) нарсалар. *Яримта-юримта ғиштлар.*

ЯРИМФАБРИКАТ Чала тайёрланган, яна, сўнгги марта қайта ишланиши керак бўлган маҳсулот.

ЯРИМЧИЛИК *шв. эск.* Ҳосилни тенг бўлиб олиш шарти билан шерикчиликка қилинган деҳқончилик. *Тўранинг «илтифоти» билан Иброҳим ота янги очилган ердан икки танобчасини ижарага — яримчиликка олди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЯРИМЎТКАЗГИЧЛАР Одатий (хонаки) температурада электр ўтказувчанлиги металлларга қараганда кам, диэлектрикларга қараганда кўп бўлган моддалар.

ЯРЛАҚАМОҚ *айн.* ёрлақамоқ. *Ўтган йил, худо ярлақаб, ўзимга маҳси тиккан эдим.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯРМАРКА [*нем.* Jahrmarkt — йиллик савдо < Jahr — йил + Markt — савдо] **1** Айни бир жойда ва бир вақтда мунтазам ўтказиладиган катта савдо, бозор. *Фабриканинг ранго-ранг сўзаналари.. дўппиларини.. жуда кўп халқаро ярмаркаларда кўриб, ўзбек халқининг ажойиб санъатига таҳсин ўқишади.* Г. Нуруллаева, Гўзаллик оламида.

2 Савдо ва саноат ташкилотлари, тижоратчилар, ишлаб чиқарувчилар, матлуботчиларнинг асосан кўرғазмага қўйилган товарларни улгуржи сотиш ва сотиб олиш мақсадида даврий равишда ўтказиладиган йиғини, қурултойи. *Бу йил ўнинчи майдан ўн бешинчи майгача республикамиз пойтахтида.. улгуржи китоб ярмаркаси ўтказиладиган бўлди.* Газетадан.

ЯРОҚЛИ 1 Муайян талабларга жавоб берадиган, бирор нарсага ёки бирор мақсадда ишлатса бўладиган; ярайдиган. *Экишга яроқли ер. Ичишга яроқли сув. Яроқли асбоб-ускуналаримиз бор.* ■ *Текиширув натижаси тупроқнинг дамба учун яроқли эканини кўрсатиб турибди-ю, лекин у бари бир лаборатория хулосаси эмас-да.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

2 Бирор ишни қилиш қўлидан келадиган, бажара оладиган, бажаришга ярайдиган; лаёқатли. *Ишга яроқли кишилар.* ■ *Бибинургуна бу ердаги ўзга меҳмонлар орасида таржимонликка яроқли эди.* Ойбек, Улуғ йўл. *Яқинда уни [Эркинни] ҳарбий комиссарлик чақириб, комиссиядан ўтказибди, врачлар уни хизматга яроқли топишибди.* Х. Фулом, Тошкентликлар.

ЯРОҚСИЗ 1 Бирор талабга жавоб беролмайдиган, бирор мақсадда ишлатиб бўлмайдиган, бирор нарсага ярамайдиган. *Ишга яроқсиз материал.* Экишга яроқсиз уруғ. *Яроқсиз асбоб.* Кўчат вақтида экилмаса, яроқсиз бўлиб қолади. ■ 300 килограмм нон, хом-хатала пиширилганлиги учун, яроқсизга чиқарилди. Газетадан.

2 Бирор иш бажаришга қурбсиз; лаёқатсиз. *Авзамнинг ишга яроқсиз бўлиб қолганини билган хўжайинлари аллақачон унинг думини туккан.* Шуҳрат, Жаннат қидирганлар. *Комиссия уни армия хизматига яроқсиз деб топди.* Ш. Рашидов, Қудратли тўлқин.

ЯРОҒ Ҳужум ёки ҳимоя қилиш учун ишлатиладиган асбоб; қурол, аслаҳа. *Ботирнинг мушти ҳам яроғ.* Мақол. ■ *Тинтув вақтида уйингиздан яроғ чиқса, бекорга ўлиб кетасиз.* Ж. Шарипов, Хоразм. *Эр йигитни шердил қилади пўлат Яроғи ярқиллаб турса қўлида.* «Муродхон».

ЯРОҒЛАНМОҚ Қуролни қўлга олмоқ, қуролланмоқ. *Яроғланган йигитлар ирғиб туриб, кўчага чиқиб кетдилар.* С. Айний, Қуллар. *Барча яроғланганлар урушга ҳозир эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯРОҒЛИ Қўлида қуроли, яроғи бор, қуролланган; қуролли. *Ёвга чиқсанг, яроғли чиқ, ёлғиз чиқма, ҳамроҳли чиқ.* Мақол. ■ *Ҳовли ўртасида буларни бир тўда яроғли кишилар ўраб олдилар.* С. Айний, Қуллар. *Қушбеги яроғли йигитларни қайтишга буюриб, гуноҳкорларни ювошгина қилиб, ўз олдига чақирди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯРОҒСИЗ Яроғи, қуроли, аслаҳаси йўқ; қуролсиз. *Яроғсиз одам.* *Яроғсиз отряд.*

ЯРОҒСИЗЛАНМОҚ Қурол-асбобларни ташламоқ, қуролсизланмоқ.

ЯРОҒСОЗ Қурол-асбоб ясовчи уста.

ЯРОҒСОЗЛИК Қурол-асбоб ясаш. *Яроғсозлик устахонаси.* *Яроғсозлик заводи.*

ЯРОҒХОНА Қурол-асбоб, ўқ-дори сақланадиган жой; арсенал.

ЯРУС [лот. arcus — букик жой, гумбаз, меҳроб] Томоша залидаги ўрта ёки юқори қаватлардан бири.

ЯРҚ тақл.с. Бирдан юз берган ёруғлик аксини билдиради.

Ярқ этмоқ Шундай нур юз бермоқ, ифодаланмоқ. *Баҳор келди, Тун бағрида ярқ этгандай бўлди нур.* Э. Воҳидов.

ЯРҚИЛЛАМОҚ айн ярқирамоқ. *Ўзи экан ярқиллаган кенг сарой, Одам тушса, бир томоша қилгудай.* «Рустам». *Белида ярқиллар кескир пўлати.* «Маликаи айёр».

ЯРҚИРАМОҚ Нур сочиб, порлаб турмоқ, ярқ-ярқ қилмоқ. *Осмонда тўлин ой ярқираб турибди.* ■ *Отабек ярқираб чиқиб келган қуёшга қаради.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Одатда Мирзакаримбой ўтирадиган меҳмонхонанинг деразаларида чироқ ярқираб эди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Нурматвойнинг қўлидаги ўтқир болтаси офтобда ярқираб кетар эди.* Ж. Шарипов, Саодат. *Янтоқлар қорайиб, чақмоқ тошлар ойдинда ярқираб турибди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

Пешонаси ярқираган Омади келган, бахти очилган, бахтли.

ЯРҚИРОҚ 1 Нур сочиб, порлаб, чақнаб турадиган; ярқ-ярқ қиладиган. *Ярқироқ юлдузлар.* ■ *Тип-тиниқ зангори осмон, ер юзи оппоқ, ҳаддан ташқари ярқироқ қуёш.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 айн. **ялтироқ.** *Ярқироқ шиша.* *Ярқироқ идиш.* ■ *Ўзлари тўйма-тўй юришни, ярқироқ чопонлар кийишни яхши кўрадилар.* Ойбек, Танланган асарлар. *Чиннидай ярқироқ, ҳаётдай тоза.* Ю. Ҳамдам.

ЯРҒИЧОҚ шв. Ёрғичоқ. *Миршаб Абрайқулнинг уйига сахарлаб борса, бечора ярғичоқда бугдой тортаётган экан.* Ш. Холмирзаев, Қил кўприк.

ЯРҒОҚ 1 Жуни тўкилган, ошланган (тери ҳақида). *Шу пайт энига ярғоқ теридан камзул кийган, камарига қилич ва ўқ-ёй осган наMAT қалпоқли бир паҳлавон йигит келиб, отнинг жиловини ушлади.* М. Осим, *Аждодларимиз қиссаси.* *Онаси садақайрағочнинг соясига пўстакнинг ярғоғини ташлаб берган эди.* Н. Қобил, Бугдой пишиғига етмаганлар.

2 Туки (жуни) тўкилган, тўкилиб ялтираб қолган. *Умримда кўрмаган бир одам келди.. бошида жуни тўкилиб кетган ярғоқ телпак, оёғида чорққ.. Ш. Холмирзаев, Йўллар, йўлдошлар. Шу чоқ уларнинг тепасида барвастақомат, қизғиш ярғоқ боши чироқ нурида ялт-юлт қилаётган дароз бир йигит пайдо бўлди. Ҳ. Шайхов, Туташ оламлар.*

ЯСАДОҚ *шв.* Ясамол, ясоғлик. - *Бизни-кидақа кичкина, ғарибона эмас, катта, чиройли, ясадоқ уй экан, — деди Ҳожи хола. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

ЯСАМА 1 *Кўлда ясалган; хонаки. Ясама пичоқча. Ясама радиоприёмник. Ясама стол.*

2 *Асли ўзиники эмас, тайёрланган; нотабий, сунъий. Ясама тиш. ■ - Сизга бир оғиз сўз айтиб қўйишимни буюрдилар, — деди ясама соқол-мўйлов ёпиштириб олган Қора Қоплон.. К. Яшин, Ҳамза.*

3 *Ҳақиқий бўлмаган; ғайритабий. Ясама кулги. Ясама ноз. Ясама табассум. ■ Боя жуда самимий туюлган хушчақчақлиги эса энди қандайдир ясама бўлиб кўринди Жабборга. О. Ёқубов, Учрашув. Буларнинг ҳаммаси уқувсиз ёш артист томонидан биринчи мартаба биринчи репетицияда бажарилган ролядай ясама чиқди. А. Қаҳҳор, Сароб. Асарнинг ясама сюжети, сунъий тили Набижонни ранжитди. Ҳ. Фулом, Замин юлдузлари.*

4 *айн. қалбаки. Газеталаримиз баланд-парвоз, сунъий ва ясама материалларга мутлақо ўрин бермасликлари зарур. Газетадан. ..йигилишларнинг ҳаммасини ўтказиш мумкин бўлмаганлиги учун, ясама қарорлар ёзиб қўйиш билангина чекланилмоқда. Газетадан.*

5 *тлш. Ясовчи қўшимчалар воситасида ҳосил қилинган, ясалган. Ясама от. Ясама сифат. Ясама равиш. Ясама феъл. ■ Содда терминлар ўз ўрни билан иккига бўлинади: туб ва ясама терминлар. «ЎТА».*

ЯСАМАЛИК *Ясама, сунъий ҳолат. Яхши дид.. ҳар қандай қалбакилик ва ясамаликдан нафратланишга даъват этади. Й. Абдуллаев, Дид-фаросат — фазилат. Дадамаст аканинг сўзлашида.. ясамаликдан нишон ҳам йўқ. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.*

ЯСАМОҚ 1 *Иш-фаолият, ўйин ва ш.к. га оид нарса (қурол, буюм кабилар) тайёрламоқ, ишламоқ. Ҳуштак ясамоқ. Арава ясамоқ. Дутор ясамоқ. Тандир ясамоқ. Кет-*

мон ясамоқ. ■ Сизлар учун ясадик жажжи уйчалар. И. Муслим. Деҳқончилик машиналарин бу ясаб, Пўлатга зўрлик қиб, йўлга солади. Фозил Йўлдош ўғли. Уроз.. ўзи ясаган кичкина дўмбирасини чала кетди. Ойбек, Танланган асарлар. Бобожоним қўғирчоқлар ясаб берарди.. Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакатаи.

2 *айн. тузамоқ. Шолча устига эса кўрпачаларни солиб, дастурхон тузабди. «Эртаклар». Жондор вагончи шу уйга ёпишган иккинчи бир кичик уйдан патнис ясаб чиқди. Ойбек, Танланган асарлар.*

3 *Ҳосил қилмоқ (кўриниш, шакл ва ш.к. ҳақида). Юксак дарахтларнинг учлари қучоқлашиб, муаззам яшил чодир ясаган. Ойбек, Қуёш қораймас. Катта майдонда юзлаб аравалар давра ясаган. Т. Обидов, Юсуфжон қизиқ.*

4 *Безатмоқ, ясантирмоқ. Нима учун ҳамма ёқни палаклар, сўзаналар билан ясамадинлар? М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

5 *с.т. Пиширмоқ, тайёрламоқ. Куркадан иккитасини сўй, бир қобили қилиб димлама яса. Э. Раимов, Ажаб қишлоқ. Лолахон, бошлаб битта палов ясай қол. С. Зуннунова, Янги директор.*

6 *с.т. кам қўлл. Ўзи бирикиб келган сўз билдирган иш-ҳаракатни қилмоқ, амалга оширмоқ маъносини билдиради. Бу ҳодиса ўзбек халқи ҳаётида туб бурилиш ясади. ■ Чўлга қарши бир атака ясайлик. Ойбек, Танланган асарлар. Кумуш гўё Зайнаб устига ҳужум ясайдигандек ҳурпайди. А. Қодирӣ, Ўтган кунлар.*

7 *с.т. Гап-сўз ва ш.к. билан бопламоқ, адабини бермоқ. Қуруқ аравани олиб қочаверган эди, кўпчилик олдида роса ясади. «Ёшлик».*

Пашшадан фил ясамоқ *айн. пашшани фил қилмоқ қ. пашша. Яқун ясамоқ қ. яқун.*

ЯСАНМОҚ 1 *Ясан-тусан нарсалари билан безанмоқ. Тўйга борадиган хотинлардек ясанмоқ. Кўча ясанган одамлар билан тўлган. ■ У жуда ясанган, билакларида қўш-қўш олтин билагузуклар, бармоқларида бриллиант кўзли узуклар. Ойбек, Танланган асарлар. Ойша хола менинг ясениб олганимни пайқади шекилли, сўраб қолди: - Бир ёққа бормоқчимисиз, ўғлим? О. Ёқубов, Тилла узук.*

2 *кўчма Гўзал, яшнаган кўриниш касб этмоқ; гўзаллик, чиройга бурканмоқ. Қуёш-*

нинг зар кокили билан Ясанибди кенг пахтазоринг. Файратий. Олам бирданига ясанди-ю, чамандек яшнаб, нурга кўмилди. Ш. Рашидов, Қудратли тўлқин.

ЯСАН-ТУСАН 1 Янги кийим, турли тақинчоқ, безак кабилар билан ясаниш, безаниш. -*Эрга тегаётган Гулсум деган ўртоғим-у, ўсма-тасма, ясан-тусанни биз қилдик, — деди Меҳри опа.* А. Эшонов, Дутор. *Ўғладай юм-юмалоқ, семиз бўлса ҳам, ясан-тусанни жойига қўйган.. аёл ичкари кириб келди.* М. Жабборов, Севинч ёшлари.

2 Ясанган-тусанган. *Парк оқишомда ясан-тусан одамлар, ранг-баранг чироқлар.. билан тўлиб, жуда катта кўринар экан шекилли, кундузи офтобда алланечук кичрайиб қолганга ўхшарди.* П. Қодиров, Уч илдиз. *Олдинги «Волга»нинг ойнасидан ясан-тусан аёлларнинг шодон чехралари.. кўринди.* С. Нуров, Нарвон.

ЯСАНЧОҚ кам қўлл. Ясан-тусан ҳолатли, ясан-тусанга берилган. *Мармар зина-пояларнинг учтасини бир қилиб чопқиллаб тушишлар, ясанчоқ, сергап қизларнинг чулдираши.. бари, бари йўқ.* Мирмуҳсин, Умид.

ЯСАТИҚ айн. **ясатиғлиқ.**

ЯСАТИҒЛИҚ 1 Ясатиш жиҳозлари билан безатиб, жиҳозлаб қўйилган; ясатилган. *Ясатиғлиқ хона. Ясатиғлиқ от.* ■ Кундузлари Тошхон ясатиғлиқ уйда ёлғиз қолар. Р. Раҳмонов, Келин.

2 айн. **ясоғлиқ.** [Ёрқиной] *Куёв йигит билан ясатиғлиқ стол ёнига келиб ўтирганларидан бери, ичиш у ёқда турсин, туз ҳам тотгани йўқ.* Р. Раҳмон, Меҳр кўзда. [Салима] *Меҳринисанинг «қўйинг, овора бўлманг», деб жаврашига қарамай, дастурхон ёзди, ясатиғлиқ патнисни қўйди.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

ЯСАТМОҚ 1 Ясамоқ фл. орт. н. *Устага китоб жавони ясатмоқ.* ■ *Иссиқ кунларда салқинлаш, малика хонимлар билан ишрат қуриш учун «боғи эрам» ясатдик.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён.

2 Чиройли буюм, безак ва ш.к. билан жиҳозламоқ. *Отни ясатмоқ. Болаларни байрамга ясатдик.* ■ *Мен бориб, Тўпанисо опамга айттай, у ёқ-бу ёқдан нарса топиб, уйини ясаттайлик.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

3 айн. **ясамоқ 2.** *Чой қайнатиб, столни ясата бошладим.* Газетадан.

ЯСЛАНМОҚ айн. **ястанмоқ.** *Отабек ҳордиқ чиқариб ясланди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Қизнинг чехраси ёришди. «Хайрият!» деди-ю, трубкани илиб, мамнун ҳолда стулга ясланди.* Р. Раҳмон, Меҳр кўзда.

ЯСЛИ [р. ясли, ясля — охур; болалар муассасаси] Уч ёшгача бўлган гўдакларни сақлаб боқувчи тарбиявий муассаса. *Келинлар далада, неваралар боғчада ва яслида; ҳовли жимжит.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

ЯСМИН [ф. ياسمن] қ. **ёсуман 1.** *Биз Нил ёқаларида нилуфарлардай очилиб, ясминлардай гуллаб турган бир юракни кўрдикки, бу Мисрнинг қалбидир.* С. Акбарий, Севги билан тирилган юрак.

ЯСМИҚ Дуккакдилар оиласига мансуб ўсимлик ва унинг дони. *Ясмиқ шавла.*

ЯСОВ эск. Саф, қатор. *Улар энди удайчининг «ясовингни сақла!» деб бақиршига қулоқ солмай.. ўзлари олдин ўтишга ҳаракат қилардилар.* С. Айний, Эсдалиқлар.

Ясов тортмоқ эск. Сафга тизилмоқ, саф тортмоқ. *Ҳой, кўрғон устидаги азаматлар! Ҳозир бўлингиз, ясов тортингиз, бек келадилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Қуёш ёруғида мўғуллар ясов тортаётган эдилар.* М. Осим, Ўтрор.

ЯСОВУЛ тар. Ўрта Осиё хонликлари даврида: юқори мансабдаги амалдорларга хизмат қилувчи қуролли соқчи, посбон. *Тоҳир хонга қараб югурди, ясовулар унинг орқасидан келиб, бўйнига сиртмоқ ташлаб, боғладилар.* С. Абдулла, Тоҳир ва Зухра.

ЯСОВУЛБОШИ тар. Ясовулар бошлиғи. *Подшо доно вазирлари, ясовулбошиларига подшо ўтирган жойга «ўтиринлар», деб жой кўрсатди.* «Юсуф ва Аҳмад»

ЯСОВУЛХОНА тар. Ясовулар, соқчилар ва қурол-яроғ турадиган бино ёки махсус хона. *У ясовулхонага кирганда, у ерда ўтирган азиз дўсти Ашир маҳрамни кўриб, ўпқасини босиб олади.* Ж. Шарипов, Хоразм.

ЯСОВЧИ 1 Ясамоқ фл. сфдш. *Стол ясовчи. Гувала ясовчи. Пул ясовчи.*

2 тлш. Сўз ясалиш асосига қўшилиб, янги сўз ҳосил қиладиган. Сўз ясовчи қўшимчалар (мас, ишчи сўзидаги **-чи** қўшимчаси). *Феъл ясовчи қўшимчалар (мас., ишла сўзидаги **-ла** қўшимчаси).*

3 мат. Айланма сирт ҳосил қилувчи чиқиқ. *Конус ясовчиси.*

ЯСОҚ тар. 1 Қонунлар мажмуи; қонун. *Чингизхон ясоғи. Хоразм хонлиги жазо қонунлари ясоғи.* ■ *Уфадаги Мадрасаи олияда шогирдларга ҳар куни бир соат, жума кунлари кечгача кўчада юришга рухсат этилар, бошқа вақтларда кўчага чиқиш «қатағон ясоқ» эди.* М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 Жазо. *Сийёсат учун майдонда ясоққа етказиш керак, токи бошқаларга ибрат бўлсин!* — деди Узун Ҳасан. «Ясоққа етказиш» ҳалойиқ олдда бошини олиш, деган гап эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

ЯСОҒЛИҚ Ноз-неъматлар билан тўзалган; безатилган. *Ясоғлиқ хона. Ясоғлиқ стол. Ясоғлиқ патнис.* ■ *Хизматкор чол дарҳол дастурхон ёзиб, даҳлиздан ясоғлиқ баркаш олиб кирди.* М. Осим, Ўтрор. *Биринчи ва иккинчи гуруҳлар ясоғлиқ уйларда ўтиришади.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯССИ 1 Юза, ёйиқ, ялпоқ. *Ясси тарелка. Ясси қайиқ.* ■ *Акрамхон йигитни зимдан кузатди: кенг юзи заҳил, кўзлари нурсиз, бурни ясси, қулоғи остидаги ямоғида тиг ўрни сезилиб турарди.* И. Раҳим, Тинимсиз шаҳар.

2 Ўнқир-чўнқирсиз, текис; юза. *Бригада ерининг бир бўлаги ясси тепаликдан иборат эди.* Туйғун, Йўлдош акани эслаб. *Мана, айланма йўллар ҳам орқада қолди.* Яғриндор ясси қир бошланди. С. Анорбоев, Оқсой.

ЯССИЛАМОҚ Бирор нарсани уриб ёймоқ, япалоқламоқ. *Уста темирни чўққа солиб болғалайди, чўзади, яссилайди.* Ойбек, Болалик.

ЯССИЛИК 1 Ясси эканлик, ясси ҳолат. *Тошнинг яссилиги. Ликопчанинг яссилиги. Ернинг яссилиги.*

2 Ясси, текис ер сатҳи. *Таллимаржон йўл устидаги кичик, кўримсизгина шаҳарча бўлиб, тақир ва яссиликларга жойлашган.* Мирмуҳсин, Меъмор.

ЯСТАНМОҚ 1 Оёқ-қўлни узатиб, ётган ёки ўтирган ҳолда ўзини эркин тутмоқ; ясланмоқ. *Кампир диванда ястаниб ётарди.* ■ *Майсага ястаниб ётган Сувонжон Нигорага ён томондан келиб қўшилган жилганинг лабини кўрсатди.* С. Анорбоев, Оқсой. *Мана букун қулинг ўргилсин бир хиёбонки, кўланкасида ястангинг келади.* Ойбек, О.в.шабадалар. *Қўли креслонинг ён суйанчигига ястанган Латифжоннинг иссиқ*

билагига.. тегай-тегай деб турарди. Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

2 Ернинг маълум сатҳини қоплаб, эгаллаб ётмоқ, чўзилиб ёйилиб ётмоқ. *Нариги томонда эса, кун нурида қизиган оқ-сарик қумлар ястаниб ётарди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Буларнинг орқасида шакарқамиш, каноп, жўхори ва ҳар нав сабзавотлар билан қопланган кўм-кўк далалар ястанган.* Ойбек, Нур қидириб.

ЯСҚОҚ қ. ямоқ-ясқоқ.

ЯТИМА [а. يتيمه — ота-онасиз қиз] кт. Етим қиз. *Ятима қизлар оғзидан биринчи марта эшитган.. шу бир калима сўз унинг қалбини меҳр билан тўлдириб, тўлақинлантириб юборди.* Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота.

ЯХ [ф. يخ — муз] айн. муз. *Яхда тойғанмоқ. Айронга ях солмоқ.* ■ *Ариқ бўйларига атайлаб гўё Яхдан маржон ясаб тақибди биров.* Т. Тўла. *Бизнинг чашмамининг сувиданам ширин-а.. кўринглар, ях! К. Яшин, Ҳамза.*

Ях бўлиб (ёки яхман деб) туриб олмоқ Бирор маслаҳат, йўл-йўриққа кўнмасдан ўжарлик қилмоқ, безрайиб туравермоқ. *-Мен салкам 30 йилдан буён пахтанинг ичидаман. Менга машинанг керак эмас, — деди-ю, яхман деб туриб олди [Ҳожибой ака].* Газетадан.

ЯХАКИЖОН шв. Муз қириндисига шинни кўшиб тайёрланган ширинлик. *Баъзан шиннидан яхакижон қилардиқ.* М. Қориев, Ойдин кечалар. *..ҳайитлик пулларига обакидандон, нўхатишўрак, яхакижон олиб, мазза қилиб ейишади.* Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота.

ЯХДАЙ айн. муздай. *Бор, ариқдан яхдай лой олиб сурт..* С. Нуров, Нарвон. *Ма, ич, яхдай экан.* С. Нуров, Нарвон.

ЯХДОН [ф. يخدان — музхона; музли сув солинадиган идиш; чарм сандиқ] эск. Устига гул ва баҳя тикилган қизил чарм сандиқ. *Бойга Зубайда эмас, Аҳмадохуннинг қашқар саройи, яхдондаги олтинлари керак!.* К. Яшин, Ҳамза.

ЯХЛАМОҚ 1 Музга айланмоқ, музламоқ. *Ана, айтмадимми, бутун қилган ишинг шунақа. Қишда сабзи яхлаб қолиши билан иши йўқ.* Ойдин, Ўзи монанд. *Қиш чиллада урик гуллабди-ю, Саратонда яхлаб қопти сув! Ойбек.*

2 с.т. Каттиқ совуқ емоқ, совқотмоқ; совиб қолмоқ. *Оёқ-қўлим яхлаб кетди. Чой яхлаб қолибди.*

ЯХЛИТ 1 Қисмларга бўлинмаган; бир бутун ҳолда(ги). *Яхлит муз массаси. Яхлит ойнали деразалар. Яхлит пайкал.* ■ *Яхлит картадаги чигитлар бир текисда униб чиққан. Р. Азизхўжаев, Яшил чайла. Нутқимиз яхлит бир оқимдан иборат бўлмай, балки мазмун билан боғлиқ ҳолда бўлиниб-бўлиниб туради. «ЎТА». Бир танишим меҳнат отпускасини ҳеч вақт яхлит олмасди. Шукрулло, Жавоҳирлар сандиғи.*

2 Ягона бир, бир умумий; ягона. *Халқ хўжалигининг яхлит давлат режаси.* ■ *Султон Жўранинг «Қалдирғоч» эртақ-дostonида.. тинчлик барча эл-элталарнинг осойишталиги ва бахтли тақдирини белгиловчи энг асосий омил, деган яхлит ғоя илгари сурилади. «Фан ва турмуш»*

3 Йирик (катта) қисмдан иборат; йирик. *Муз қатламларига урилиб, яхлит-яхлит муз парчаларини баланда иргитаётган снаряд ва бомбаларнинг гумбурлаши тобора даҳшатли. Т. Рустамов, Мангу жасорат. Элчиев ҳам жамғармасидан яхлитини кўтариб, бозор-учар тараддудига тушди. Э. Аъзамов, Жавоб.*

4 Касрсиз, бутун, йирик. *Яхлит рақамлар.*

ЯХЛИТЛАМОҚ Майда бўлақларни бир бутун ҳолга келтирмоқ; йирикламоқ. *Пулни яхлитламоқ. Рақамларни яхлитламоқ.*

ЯХЛИТЛИК Яхлит ҳолга эгалик. *Обид Жалилов образнинг бадиий яхлитлиги учун унинг бошқа қиёфасини тўғри ва ҳаққоний ифодалаш қанчалик муҳим эканлигини яхши тушунади. Ф. Жўраев, Обид Жалилов.*

ЯХМАЛАК [ф. *يخماله* — силлиқ, текис муз: музда сирпаниб ўйнаш] Муз билан қопланган; тойғаноқ, сирпанчиқ. *Болалар чана учишган бўлса керак, анҳор устидаги кўприк яхмалак бўлиб кетибди. Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.*

Яхмалак отмоқ Муз устида сирпаниб ўйнамоқ. *Менинг бирга ошиқ ўйнаб, яхмалак отиб ўсган бир оғайним бор. Шукрулло, Жавоҳирлар сандиғи.*

ЯХНА [ф. *يخنى* — гўштли қайнатма шўрва; пишириб совитилган гўшт] Тайёрлаб совитиб қўйилган; совуқ, муздай. *Қори музла-лаваччаларнинг йўл учун пишириб олган яхна*

гўшларидан оз-моз еб, қувватга кириб қолдим. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. Олис йўл босиб, чўл қувиб келатган «улуғ»лар ҳам шу чойхонага қўниб, битта яхна кўк чой ичмасдан ўтолмасдилар. С. Аҳмад, Чўл шамоллари. Дастурхон ёзилиб, бир лаган яхна эт, бир лаган қуймоқ келтирилди. Ойбек, Навоий.

ЯХОБ [ф. *يخ آب* — музли сув; ўта совуқ сув] 1 қ.х. Ҳосилдорликни ошириш, шўр ювиш, ерни зарарли ҳашаротлардан тозалаш учун экин майдонига қишда, эрта баҳорда қўйиладиган сув; қавс суви. *Ҳадемай ерларга яхоб суви бериш палласи бошланади. Шўрни ювиш турибди олдимизда. С. Кароматов, Сўнги бархан.*

Яхоб бермоқ Яхоб (суви) оқизмоқ, яхоб сувига бостирмоқ. *Ер ҳайда, совуқ тушиди дегунча машиналарнинг ремонтини бошла, ерга яхоб бер.. Ж. Абдуллахонов, Хонадон. Боғлар ва тоқзорларга қишда яхоб берилиши жуда яхши натижалар беради. Газетадан.*

2 *шв. Музли сув; муздай сув.*

ЯХТА [ингл. *yacht* < голл. *jacht* < *jagen* — ҳайдамоқ, бошқармоқ] 1 *спорт.* Катта ва энгил, елканли ёки елкан-моторли спорт қайиғи.

2 Саёҳат ва спорт ишлари учун мўлжалланган, унча катта бўлмаган кема.

ЯХТАК с.т. Яктак.

ЯХТАЧИ қ. яхтсмен.

ЯХТСМЕН [ингл. *yachtsman* — яхта ҳайдовчи] Асосан яхтада елканли спорт билан шуғулланувчи спортчи.

ЯХШИ 1 Ижобий сифатга эга бўлган, бирор талабга тўла жавоб берадиган, кишига ёқадиган, маъқул бўладиган. *Яхши киши. Яхши от. Яхши баҳо. Яхши гап. Яхши ғоя. Яхши тилақлар Яхши емоқ. Яхши киймоқ. Узини яхши тутмоқ. Яхши сўз — жон озиғи, Ёмон сўз — бош қозиғи. Мақол. Яхши ошини ер, ёмон — бошини. Мақол. Яхшига ёндаш, ёмондан қоч. Мақол. Яхши билан юрсанг, етарсан муродга, Ёмон билан юрсанг, қоларсан уятга. Мақол. ■ [Кумуш] Кундан-кунга Зайнабнинг сусайиб, ўзига бегоналашиб борганини яхши англар эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Яхши гапириб ҳам кўрди, ёмон гапириб ҳам кўрди, фойдаси бўлмади. А. Қаҳҳор, Қўшчинон чироклари. Гулнор, сиз яхши ўйланг, ихтиёр сизда. Ойбек, Танлан-*

ган асарлар. *Яхшининг юзида зулук ҳам хол бўлиб кўринади.* А. Қаҳҳор, Тўйда аза.

Яхши кўрмоқ 1) бирор нарсани, кишини ёқтирмоқ, маъқул кўрмоқ. *Сухбатни яхши кўради. Озода кийинини яхши кўраман.* ■ *Бу камбағал хаста йигитни Йўлчи яхши кўрар, аҳволига кўнгилдан қайғурар эди.* Ойбек, Танланган асарлар. 2) муҳаббат қўймоқ, севмоқ. *Бир-бирини яхши кўрмоқ.* ■ *-Ростини айт, муаллим болани яхши кўрасанми? — деб сўради Тожибой қўққисдан.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Зулфиқор устоднинг қизини ниҳоятда яхши кўриб қолганини дўстига айтиб қўйган эди.* Мирмуҳсин. Меъмор.

2 мод. с. Розилик, маъқуллаш маъноси-ни билдиради; хўп бўлади, дуруст, маъқул. *Яхши, ҳозир етиб бораман. Яхши, мен яна ўйлаб кўраман.* ■ [Юсуфбек ҳожми:] *Яхши. Ваъда ҳам берайин, аммо сен унашмай тур!* А. Қодирий, Ўтган кунлар. [Оқсоқол] *Ўрнидан турди ва қаттиқ овоз билан: -Яхши.. Бу кишига ҳам «форма»дан берасан, — деди ва шошгачанича чиқиб кетди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯХШИКИ мод. с. Ўзи таркибида бўлган гап билдирган нарса, ҳодиса бошқа бир иш, ҳодисанинг юз бериши ёки юз бермаслигига сабаб эканини қайд этади; хайрият, хайриятки. *Яхшики, бизнинг можаролардан қайин отам жуда сийрак хабардор бўлди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

ЯХШИЛАБ 1 **Яхшиламоқ** фл. рвдш.

2 Аъло даражада, бекам-кўст, жуда боплаб. *Яхшилаб ёзмоқ. Бу гапларни яхшилаб тушуниб ол! Яхшилаб дам олмоқ. Яхшилаб текширинг.* ■ *Кумушининг кўнглини яхшилаб очинглар, қизлар!* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Ёрмат челак билан аравага жуда кўп сув сепди, яхшилаб супурди.* Ойбек, Танланган асарлар. *-Боплабсизлар. Яхшилаб тавзирини бериш керак, токи бошқаларга ибрат бўлсин!* — деди Элмурод. П. Турсун, Ўқитувчи.

ЯХШИЛАМОҚ 1 Бирор нарсанинг сифатини, ҳолатини юқори даражага кўтармоқ, илгаригидан яхшироқ ҳолга келтирмоқ; тузатмоқ. *Ёзувни яхшиламоқ. Ишларни яхшиламоқ. Меҳнат интизомини яхшиламоқ. Экин навларини яхшиламоқ.* ■ *Ўғли уйлангандан кейин рўзгорни яхшилаб, овқатларни мўл-кўл қилибди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Яхши сифатлар билан баҳоламоқ, гапирмоқ. *Усизни доим яхшилаб юради. Бировни орқасидан ёмонлаш ўрнига яхшилаган маъқул.*

ЯХШИЛАНМОҚ Яхшиламоқ фл. ўзл. ва мажҳ.н. *Иш сифати яхшиланди. Йўллар яхшиланди. Касалнинг аҳволи яхшиланди.* ■ *Гулнор ҳозир Нурунинг меҳрибончилигига севинди, Эрга тегиб, феъли анча яхшилангани шекилли, деб ўйлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯХШИЛИК 1 Яхши хислат, хулқ-атвор кабиларга эгалик. *Ҳикоя алоҳида шахсларнинг яхшилиги ё ёмонлиги ҳақида, ё бўлмаса, турмушдаги бирор тасодиф устида ёзилмайди.* А. Қаҳҳор, Сароб. *Тошкентга қайтишда мени ҳам олиб жўнадилар. Чунки яхшилигимни, тўғри, ҳалол ишлаганимни билар эдилар.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Ихтиёрий равишда бирор кишининг манфаатини кўзлаб иш тутиш, бирор манфаат етказиш; меҳрибонлик; хайрли иш, эзгулик. *Яхшилик қилмоқ. Яхшиликни унутма. Сизга яхшилик хоҳлайман. Яхшиликнинг кечи йўқ.* Матал. *Ёмондан яхшилик кутма. Мақол. Яхши одамнинг яхшилиги тегар тор ерда, Ёмон одамнинг зарари тегар ҳар ерда. Мақол. ■ Яхши одамлар ҳамма жойда топилади. Лекин бу бечораларнинг қўлларидан бировга яхшилик қилиши келмайди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Йўқ, худди шундай! Лекин мен хотиним билан анча йилдан бери туриб, ундан кўп яхшиликлар кўрганман. Бу яхшиликларнинг ҳар қайсиси кўнглимдан алоҳида-алоҳида жой олган.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

3 Яхши эканлик.

ЯХШИЛИКЧА рвш. Бирор кўнглисиз ҳодиса юз бермасдан яхшилик билан, уриш-жанжалсиз. *Яхшиликча бу ердан жўнаб қол.* ■ *-Яхшиликча эгардан туш-у, қўлингни кўтар. Бўлмаса, от устидан телпақдай учираман, — деди Абдурашул.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Қани, тур бўлмаса, чиқиб кет! Яхшиликча жойингни топ!* Ф. Фулом, Шум бола. *Ана шунақа-да, ака, биз бир-биримиз билан яхшиликча гаплаша олмаймиз.* Ё. Хаимов, М. Раҳмон, Ҳаёт-мамонт.

ЯХШИСИ мод.с. Энг қулайи, мувофиғи, маъқул бўлгани, тўғриси. *Яхшиси, менинг маслаҳатимга кириг.* ■ *Сен ўчакишиб юрма, яхшиси, қайин отанга узрингни айтиб, бу уйдан кетиш ҳаракатини қил!* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Унақа деманг,*

яхшиси, соқолим кўксимга тўкилсин, деб қўя қолинг. С. Аҳмад, Ҳукм.

ЯХШИЯМ [асли яхши ҳам] с.т. Яхшики.

Яхшиям, ўзи келмабди.

ЯША 1 Яшамоқ фл. 2-ш. буйруқ шакли. Узоқ яша.

2 унд. с. Мақтов-маъқуллашни билдиради; балли, баракалла. *Яшанг, ўғлим, кам бўлманг!* А. Қаҳҳор, Асарлар.

ЯШАВОР с.т. айн. **яша 2.** -*Яшавор!* – Тўла ўртоғининг юпун пальто тагидан суяги туртиб чиққан елкасига попиллатиб урди. М. Исмоилий, Бизнинг роман.

ЯШАМОҚ 1 Маълум муҳлат умр кўрмоқ; ҳаёт кечирмоқ; тирик юрмоқ. Кўп яшаган билмас, Кўпни кўрган билар. Мақол. ■ Маллахондан бери яшайман, болам, не-не хонларнинг, не-не бекларнинг отларини кўрганман. Не-не отлар ўз қўлимдан ҳам ўтган. Ойбек, Танланган асарлар. *Ғуломжон бу кекса дунёда жуда кам яшаган бўлса ҳам, бошидан жуда кўп уқубатлар кечирди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Бирор йўсинда ҳаёт кечирмоқ, бирор тарзда тирикчилик ўтказмоқ; умргузаронлик қилмоқ. *Азобда яшамоқ. Ёлғиз яшамоқ. Ота-онасиз яшамоқ. Роҳатланиб яшамоқ. Тутқунликда яшамоқ. Қул бўлиб яшамоқ. Тиз чўкиб яшагунча, тик туриб ўлган яхши.* Мақол. ■ Масалан, тоғлардаги охулар, ўрмондаги тўтилар, чамандаги булбуллар ҳам ёлғиз эмас, жуфай яшайдилар. А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Содиқлар ўз овқатларини ҳам ўтказолмаган ҳолда фақирликда яшаб, йил сайин менга оз-моз ерларидан сотиб, тириклик қилар эдилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 Ҳаётини бирор жойда ўтказмоқ; бирор жойда истиқомат қилмоқ, турмоқ. *Шаҳарда яшамоқ. Қишлоқда яшамоқ. Мусофирчиликда яшамоқ. Чет элда яшамоқ.* ■ *Мана ҳозир уч кундан бери бу ерда, опасининг боғида яшайди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Шу қишлоқларда, қўрғончаларда одам яшаганлиги, хурсандчилиги, тўй-томоша қилганлиги узоқ ўтмиш тўғрисидаги зртақдай туйилар эди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. [Абдишукур] *Бу ерда бир татар савдогарнинг хизматига ўтиб, Қозонга кетди. Қозонда уч йил яшади.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 Бирор кимса билан бир жойда бирга (яқини, қариндоши, эри ёки хотини сифатида) истиқомат қилмоқ. *Мен билан яшай-*

диган кампир бозорчи хотин эди. Ойбек, Танланган асарлар. *Биз икков ёшлиқдан бирга яшаб келамиз, орамизда махфий сирларимиз йўқ.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Мана, уч ойга яқиндир, Нуруниса ўзи кўрмаган, билмаган, ҳатто исмини тўй арафасида келинойисидан эшитган эри билан яшайди.* Ойбек, Танланган асарлар.

5 кўчма Мавжуд бўлиб турмоқ, бор бўлмоқ, сақланмоқ. *Мангу яшар шухратимиз-шонимиз.* ■ *Бир неча юз йиллардан бери яшаб, фавқулудда зўрайиб кетган «Хўжа Мавоз» мазорининг чакалаги бу қоронғиликка бир манба каби эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Ғазаб ичра ўртаб инсонни, Қирғоғига тўкилган қонни Юволмайди! Яшайди бу қон, Унутилмас бу кураш, қурбон.* Э. Раҳим.

ЯШАР Саноқ сонлар ёки «ўрта» сўзи билан қўлланиб, одам ёки ҳайвоннинг шу сўз билдирган ёшда эканини билдиради; ёшли. *Ярим яшар бола. Уч яшар қиз. Олтмиш яшар чол. Урта яшар хотин. Беш яшар от. Икки яшар тана. Бу гапни етти яшардан етмиш яшаргача ҳамма билади.* ■ *Устанинг шогирди – ўн тўрт яшар Йўлдош – дераза олдида ўтирарди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бир кун Қудрат сув селиб тургани устига ўзидан бир яшар катта бўласи ичкаридан ёғоч от миниб чиқиб қолди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

ЯШАРМОҚ қ. ёшармоқ. *Шаҳримиз кундан-кунга яшармоқда.* ■ *Ўз элига содиқ киши яшаради, Ишласа, иш суръатин оширади.* «Кўшиқлар». Сув шимиб яшарайтган ғўзалар яйрарди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

ЯШАШ 1 Яшамоқ фл. ҳар. н. *Бу тоқати-тоқ, жони темирдан инсоннинг тузалиб кетишини, яшашини, узоқ умр кўришини унинг ўзидан ҳам кўпроқ тилар эдим.* А. Қаҳҳор, Минг бир жон.

2 Ҳаёт тарзи, турмуш, тирикчилик. *Яшаш йўли. Яшаши қандай?*

ЯШИК [р. ящик < яск – корзина] Нарса солиш, сақлаш учун фойдаланиладиган, одада тўрт бурчак шаклидаги буюм. *Ёғоч яшик. Темир яшик. Снаряд яшиклари. Чой яшиги.* ■ *Маҳалланинг баъзи бир ўспиринлари пичоқ билан қонни ё яшикларни тешар, чўнтақларига қўрқа-писа мева соладилар.* Ойбек, Танланган асарлар.

ЯШИЛ 1 Сарик билан кўк ранг ўрталигидаги, барг ёки майса рангига эга бўл-

ган ранг. *Яшил баргли ўсимликлар. Яшил парда. Яшил бўёқ.* ■ Чап томонда тоғ этаклари, ўнг томонда яшил пахтазор, ўртада қишлоқ. И. Раҳим, Чин муҳаббат. Бошидаги яшил рўмоли қорачадан келган юзини бўғиброқ қўйган бўлса ҳам, ўзига хўп ярашган.. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. Эркин қушлар дарахтларнинг қуюқ яшили ичидан жонли найларини тинликка қуярди. Ойбек, Навоий.

2 Яшил рангли ёш майсалар ва ўсимликлар билан қопланган. *Яшил водий. Яшил дала. Яшил қирлар.* ■ Ўнроқда, яшил тепа устида қўйлар, қўзилар, эчкилар ўтлаб юрибди. Ҳ. Фулом, Машғал.

ЯШИЛЛАНМОҚ Яшил тусга кирмоқ, яшил барг, майса ва ш.к. билан қопланмоқ. *Сал кун ўтмай баҳор жалалари бошланади. Қамишзорлар яшиланади, қирларда лолақизғалдоқлар гулхани ёнади. С. Аҳмад, Уфқ. Соҳилдаги қатор кулранг жийдалар таги, шлон изи сўқмоқ ҳам яшилланди. Ш. Холмирзаев, Тўлқинлар. Ҳаким сувчининг даштга эккан маккажўҳориси бир қарич бўлиб яшиланади. Газетадан.*

ЯШИЛЛИК 1 Яшил ҳолат, яшил рангли ҳолат. *Ҳовлида жаладан кейинги манзара бошқача: дарахтлар яшиллиги яна ортган. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.*

2 Яшил ранг. *Яшиллик югурган дарахтларнинг учларида илк баҳор қуёшининг олтин шувълалари товланарди. С. Зуннунова, Гулхан.*

ЯШИН 1 Атмосферада булутлараро ёки булутлар билан ер сирти орасида пайдо бўладиган жуда кучли оний электр учқуни; чақмоқ. *Яшиннинг кўкимтир ёруғида рўпарадаги уйлар ва ёмғирдан жимир-жимир бўлиб ётган ҳовли бир кўринди-ю, кўздан йўқолди. П. Қодиров, Уч илдиш. Бир ерда туриб қолсак, совқотиб ёки яшин уриб ўлишимиз аниқдир. С. Айний, Куллар.*

2 Яшин (эркаклар исми)

ЯШИНМАЧОҚ шв. Бекинмачоқ. *Яшинмачоқ ўйнашмоқда гулзорда Бир барно қиз билан жиддий бўз ўғлон. Р. Бекниёз. Болаларни излади. Бу, яшинмачоқ ўйини бўлади. Т. Мурод, От кишнаган оқшом.*

ЯШИН-ТОПАЛОҚ шв. Бекинмачоқ. *[Каримов:] Ҳаялаб ўтиришининг ўрни йўқ, ука, биз ҳоким эканмиз, истаганимизни амалга оширамиз. Етар энди «яшин-топалоқ» ўйи-*

ни, энди улар билан астойдил гаплашмоқ керак. Ҳ. Шамс, Душман.

ЯШИРИН 1 сфт. Бошқаларга маълум бўлмаган, бошқалардан сир тугилган; махфий. *Яширин йўл. Яширин гап. Яширин қочмоқ.* ■ ..йўл-йўлакай унга бу яширин тўғарак ҳақида баъзи гапларни айтиб берди. С. Аҳмад, Ҳукм.

2 Ҳали маълум бўлмаган, белги бермаган. *Грипп билан касалланишининг яширин даври икки-уч кун бўлиб, кейин ўтқир даври бошланади. «Саодат».*

3 Аниқ ифодага эга бўлмаган. *Айниқса, нутқий вазият, шароитга қараб қаҳрамонлар тилидан айтилган яширин маъноли сўзлар, луқмалар драма тилида алоҳида ўрин тутади. «ЎТА». Бу хушҳол ва очиқкўнгли аёлда кўзга аққол ташланмайдиган кучли ирода ва мустақиллик яширин эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.*

4 Ҳеч ким билмайдиган, ҳеч кимга маълум бўлмаган. *Сизни кутиб турар оппоқ пахтанинг Бағрида яширин қанча сирли ранг. А. Орипов. Бу томонда бор экан яширин сўқмоқ йўллар. «Ёшлик».*

5 айн. **яшириқча.** *У ўтирганларга яширин бир назар ташларди. Газетадан.*

ЯШИРИНМОҚ 1 Яширмоқ фл. ўзл. н. *Овчи дарахт орқасига яширинди. ■ Гулнор кўрпанинг бир чеккасини бошига тортиб яширинди. Ойбек, Танланган асарлар.*

2 Кўздан холи, номаълум ҳолда бўлмоқ. *Инсон унинг [тоғнинг] метин бағрида яширинган хазиналарга қўл солган. С. Аҳмад, Тоғларда. Ахир, бу дуолар, ривоятлар ниқобига яширинган зулмдан, жафолардан биз шўринг қургурлар кимга дод деймиз. Ҳамза, Бой ила хизматчи.*

ЯШИРИНЧА рвш. Бошқаларга билдирмасдан, сездирмасдан, махфий равишда; пинҳона. *Яширинча термилмоқ. Яширинча кўз қисмоқ. Яширинча иш тутмоқ. Яширинча қараш. ■ Мастура секингина йўрғалаб, уйга борди-да, онасидан яширинча бир сўқим чувилган пахтани қўйнига тиқиб келди. П. Турсун, Ўқитувчи. Нури палак остида, ёш аёллар билан қуришган ҳолда турар.. баъзан ялачиларга яширинча мўралаб қўяр эди. Ойбек, Танланган асарлар.*

ЯШИРИҚ айн. **яширинча.** *Бир вақтлар Нурининг ўртага отган туҳмати орқасида Гулсунбиби эри Ёрматдан яшириқ қизининг*

феъли-атворини, юриш-туришини очиқ ва бекитиқ равишда узоқ таъқиб этди. Ойбек, Танланган асарлар.

ЯШИРИҚЛИК шв. айн. яширин. *Ширин сўз билан бола ичида яшириқлик ҳамма нарсани билиб олиш мумкин.* М. Исмоилий, Одамийлик қиссаси.

ЯШИРИҚЧА айн. яширинча. [Шарофат хола] *Айниқса, ўглининг ундан яшириқча ича бошлаганини пайқагач, у сўнги илн-жини ҳам йўқотгандек бўлди.* А. Мухтор, Чинор. *Ўзлари, яшириқча гапим бор, деб қўймадилар-ку.* Ҳамза, Паранжи сирлари.

ЯШИРМОҚ 1 Биров билмайдиган, кўрмайдиган ёки топа олмайдиган жойга қўймоқ, беркитиб қўймоқ. *Калитни яширмоқ. Пулни яширмоқ.* ■ *Йўлчи учун келтирилган тугунчак ёдига тушди. Уни паранжига ўраб, тахмоннинг бурчагига яшириб қўйган эди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Одамлар молини яширса, биз.. мана, кўриб турибсизлар, бир дона гугурт чўпини ҳам остонадан ташқарига чиқармадик.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Қушбеги жавоб бериш ўрнига, мактубни олиб, кўрпача остига яширди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Кўринмайдиган ҳолатга олмоқ; пана қилмоқ, беркитмоқ. *Бировдан юзини яширмоқ. Рўмол учи билан оғзини яширмоқ. Бир қўлини орқасига яширмоқ.* ■ *Раъно ўзига қараб келгувчи Анварга ер остидан кулумсираб олгач, бир оз кўриниб турган оёқ учларини сариқ атлас қўйлаги билан яширди.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Яширай деб кўзда ёшини, Кучиб олди қизнинг бошини.* Э. Раҳим. *Элликбоши оломонга қайрилиб, бир қўли билан шиш кўзларини яширган ҳолда, иккинчи қўлини мушт қилиб, дўқ урди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўчма Махфий сақламоқ, сир тутмоқ. *Исмини яширмоқ. Мақсадини яширмоқ. Севгисини яширмоқ. Газабини яширмоқ. Сирини яширмоқ.* ■ *Улар ҳар икковлари ҳам ҳаяжонларини яшира олмай, бир-бирларига тикилиб қолишди.* М. Жалолиддинова, Кейинроқ. *Жонфигон буни [ишламаслигини], албатта, талай вақтгача хотинидан яшириб юрибди.* А. Қаҳҳор, Жонфигон. *Касалингни яширсанг, ўртоқжон, иситмаси ошкор қилади.* Н. Сафаров, Ҳаёт мактаби.

ЯШНАМОҚ 1 Барқ уриб ўсмоқ, гулламоқ, гули очилмоқ. *Олдин экилган ғўза-*

ларимиз эса кун сайин яшнаяпти. Р. Азиз-хўжаев, Яшил чайла. *Юз очмиш, яшнамиш сумбул ва лола.* Файратий.

2 Ўзига тортадиган ғўзал ҳолга келмоқ; ёрқинлик, кўркамлик касб этмоқ; ғўзалашмоқ. *Баҳор келиши билан дала яшнар.* ■ *Эл келтириб ёйди пойандоз, Яшнаб кетди ҳовуз бўйлари.* Э. Раҳим. *Гулнорнинг бўйи ўсиб, кўкраги тўлишиб, бутун гавдаси қизлик латофати билан яшнаган чоғда, бойвачча уни кўз тағиза олиб қўйган эди.* Ойбек, Танланган асарлар. *У [Асрора] кирган уй яшнаб кетади.* С. Аҳмад, Уфқ.

3 кўчма Ривож топмоқ, камолга эришмоқ; авж олмоқ. [Йўлчи:] *Халқ борган сари пачақланаверади, бойлар яшнаиверади, негаки илдизи кучимизни сўради-да.* Ойбек, Танланган асарлар. *Одамларда ғайрат ва ташаббус яшнаб кетди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Саидийнинг қалбидаги сўна бошлаган муҳаббат чўғи яшнаб бошлади.* А. Қаҳҳор, Сароб.

4 Порлаб, чақнаб, яшнаб кўринмоқ, намоён бўлмоқ. *Юлдузлар чароғон бўлиб яшнамоқда.* ■ *Кўша-қўша гиламлар яшнаган бу уй, Унсин ёлғиз қоларкан, алақандай совуқ туюлди.* Ойбек, Танланган асарлар.

5 кўчма Яйрамоқ, ёзилмоқ. *Янги турмуш боғларинда Ёш кўнгуллар яшнасин!* Ҳамза. *Ҳар замон бўл билим ўчоғида, Яшнаган маърифат кучоғида.* Файратий. *Паранжини ўт-оташга Ташлаганим-ташлагани, Давлат қўши кўнган бошга, Яшнаганим-яшнаган.* З. Диёр.

ЯШНАТМОҚ Яшнамоқ фл. орт. н. *Яхши парвариш қилиб, кечки ғўзаларни ҳам яшнатиб юбордик.* ■ *Яшнатдим бўз қирлар, бепоён даштни.* Файратий. *Бу бахт Паризод дилини яйратар, чехрасини гул-гул яшнатарди.* Х. Аҳророва, Орифнинг давлати.

ЯШНОҚ кам қўл. Яшнаб турган, ғўзал, жозибали. *Яшноқ боғлар. Яшноқ дала-лар.* ■ *Сурма тортилган чақноқ кўзлари, гулгун яшноқ юзлари, бежирим кийимларидан тортиб, баланд пошнали қора туфлисигача Моҳидил кузатиб чиқди.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

ЯШОВЧАН Яшаш қобилияти кучли, яшаб турадиган. *Яшовчан микроблар. Яшовчан ўсимликлар.*

ЯШПАМАГУР қарғ. Умринг қисқа бўлгур, ўлгур. -Қоч, дейман, аблаҳ, қоч! Нақ

бўйнингни узаман, — деб ўшқирди амакиси. — Қоч! Яшшамагур, қоч! — деб такрорлади шақилдоқ келинойиси. П. Турсун, Ўқитувчи. Ҳа, яшшамагурлар! Бола эмас, бало булар! Тегма гулларга! С. Нуоров, Нарвон.

ЯЪЖУЖ-МАЪЖУЖ [а. *ياجوج ماجوج*] — Курьонда зикр этилган бузғунчи қавм(лар) номи| Диний эътиқодга кўра, қиёмат кунда ўз маконидан чиқиб, оламни босиб олиб, учраган кимса ва нарсаларни ютиб, йўқ қилиб юборадиган икки ёввойи, ваҳший халқнинг номи; афсонавий зўр куч, енгилмас бало. *Билмадим, буюқчининг нили бузилганми ё охир замон яқинлашиб, яъжуж-маъжуж хуруж қилганми?* Ойбек, Танланган асарлар. *Яъжуж-маъжужлардек ёпирилиб келган мўғуллар.. [қалбаларга] мўр-малахдай ёпирилиб кирадилар.* Мирмуҳсин, Меъмор.

ЯЪНИ [а. *يعنى* — яъни; тўғрироғи, аниқроғи] *боғл.* Гап ёки гап бўлагини унга изоҳ берувчи бошқа жумла билан боғлаш учун ишлатилади. *Мен эртадан кейин, яъни шанба кун, уйда бўламан.* ■ *Ота-онам орзуси ушалиб, илгариги Назирқул энди Назир афанди, яъни ўқитувчи бўлиб қолган эдим.* Н. Сафаров, Жасоратнинг давоми.

ЯҚИН [а. *يقين* — ҳақиқий билим, қатъий ишонч] 1 Оралиқ масофа унча катта бўлмаган, узоқ эмас. *Энг яқин йўл — шу. Шаҳарга яқин бир қишлоқда яшаймиз. Бир-бирига яқин уйлар. Қозонга яқин юрсанг, қораси юқар.* Мақол. ■ *Қирғоққа яқин ерда тўрт қозиқ устида каттакон бир қайиқ турар эди.* А. Қаҳҳор, Хотинлар. *Тўнкалар жуда кўп, ҳам бир-бирига жуда яқин. Ер эса тош-метин.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Нутқ сўзланаётган пайтдан вақт оралиғи унча катта бўлмаган. *Яқин фурсатда дийдор кўришмоқни орзу қиламиз. Яқин келажакда бу ерлар шаҳарга айланади.* ■ *Ҳа, айтгандай, устоз шу яқин кунларда уруғчилик совхозига келар эканлар. Хат олдим.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

3 Бирор ҳодиса ёки воқеа юз беришига оз фурсат қолганда, маълум бир вақт келиши олдидан. *Кечга яқин меҳмонлар келишди. Саҳарга яқин йўлга тушдилар. Иш битишига яқин қолди.* ■ *У энди, иложи бўлса, муносиб кишига Гулнорни ҳозирдан унаштириб, фотиҳа ўқиб, тўй-никоҳни баҳорга яқин ўтказмоқчи.* Ойбек, Танлан-

ган асарлар. *Тўйга яқин қолганда, келин кўчанинг бошидаги ательега кўйлак буюргани келган экан.* А. Қаҳҳор, Тўйда аза.

Яқин ўртада (ёки орада) 1) шу ердан узоқ бўлмаган жойларда, шу атрофда. *Яқин ўртада чойхона борми?;* 2) кўп вақт ўтмасдан, озгина вақт ўтгач. [Иўлчи:] *Тоҳир ака, қўйинг сиз табибларни. Менга қолса, сизлаҳат шу: мана яқин ўртада баҳор, сиз қирга чиқинг, кўкрагингизга тоза шамол тегади.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 *кўчма* Дўстона муносабатда бўлган, кадрдон, меҳрибон. *Яқин ўртоқ. Яқин дўст.* ■ «Қизиқ одам экансиз», дедингиз. *Аммо дўстингдан, яқин бир одамингдан тўсатдан шундай гап эшитиш менга, албатта, оғир.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Назариди, нотаниш йиғит аллакимга, жуда-жуда яқин одамга ўхшатаётгандек.* А. Муҳиддин, Ҳ. Тожибоев, Оташ қалбли қиз. *Меҳмонларни тўй эгасининг яқинлари ҳурмат ва сертакаллуфлик билан кутиб олишарди.* О. Хусанов, Шинаванда.

Ўзини [бировга] яқин олмоқ (ёки тутмоқ) Кимса билан дўстона муносабат сақламоқ, ўзини шундай ҳолатда тутмоқ. *Мени севадимми? Чиндан севадимми ёки мусофирликнинг диққинафаслигидан ўзини менга яқин тутиб юрибдимми?* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

5 Нимаси биландир ўхшаш ёки деярли бир хил. *Ҳавоси бир-бирига яқин. Маъноси бир-бирига яқин сўзлар.* ■ 1287 йилнинг сунбула ойи, яъни эрта кузнинг кўклам ҳавосига яқин бир кун. А. Қодирий, Меҳробдан чаён.

6 Тахминан, қарийб. *Орадан яқин икки йил ўтгандан кейин Авлиёотага Бувайдадан бир одам бориб қолди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Бир кун икки кишининг сўроғи яқин тўрт соат вақтни олди.* А. Қаҳҳор, Сароб.

7 (3-ш. эгалик ва ж.к., ў.-п.к. ва ч.к. шаклида — **яқинига, яқинида, яқинидан**) Кўмакчи вазифасида қўлланади ва макон муносабатларини билдиради. *Раъно келинларча Анварга салом қилди ва жазб қилгандек, Анварнинг яқинига бориб тўхтади.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Бу икки хоналик уй янги қурилаётган мактаб яқинида..* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

ЯҚИНДА *рвш.* 1 Бундан бир оз аввал. *Яқинда таътилдан қайтдим. Ораларига*

яқинда совуқчилик тушди. ■ *Отаси бечора бўлса, қанча вақт эл-халқдан номус қилганидан, аллақандай шаҳарга бадарга бўлиб, яқинда келди. Ҳамза, Паранжи сирлари. Учувчилик мактабини яқинда битириб, Тошкент аэропортига путёвка олармиш. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.*

2 Яқин вақт, яқин кунлар ичида. У яқинда диссертация ёқлайди. Яқинда бошқа ишга ўтмоқчи. ■ *Мусабекларникидан яқинда совчи келармиш. Ойбек, Танланган асарлар.*

3 Бу ердан узоқ бўлмаган жойда, шу атрофда. Яқинда магазин борми? ■ *[Мутал:] Яқинда одам йўқми? -Йўқ, қиҳ. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

ЯҚИНДАГИ 1 Бу ердан узоқ бўлмаган жойдаги, шу атрофдаги. *Узоқдаги қуйруқдан яқиндаги ўпка яшиш. Мақол. ■ Шу яқиндаги гулзор хушбўйини ўғирлаб келган шабада гуп этиб димоғига урилди. И. Раҳим, Чин муҳаббат. У [Шербек] саргузашт излаб, неча марта уйдан қочган, шўрлик онаси гоҳ шаҳардан, гоҳ яқиндаги темир йўл станциясидан топиб келган эди. С. Анорбоев, Оқсой.*

2 Бундан бир оз аввал юз берган ёки бўлиб ўтган. Яқиндаги гап. Яқиндаги воқеа.

ЯҚИНДАН *рвш.* Яқин масофадан ёки яқин вақт (лар)дан. Яқиндан бери. Яқиндан бошлаб. ■ *Икки ёшнинг ҳозирги ҳолини яқиндан томоша қилмоқчи бўлган туссиз бир юлдуз кўк саҳнининг ерга яқинроқ қисмига учиб тушди. А. Қодирий, Меҳробдан чаён.*

Яқиндан ёрдам (ёки кўмак) бермоқ *Амалий ёрдам кўрсатмоқ, бевосита ёрдам қилмоқ. ..ишимизга яқиндан кўмак бериш учун ёрдамчи белгилашди. Ғайратий, Узоқдаги ёр.*

ЯҚИНЛАМОҚ *айн. яқинлашмоқ.* Бир-бир босиб, илгари елди, Сой бўйига яқинлаб келди. Ҳ. Олимжон. Белидан қўлини олмай яқинлаб келди техник. Ш. Фуломов, Ёрқин уфқлар.

ЯҚИНЛАШМОҚ 1 Бирор кимса ёки нарса яқинига бормоқ ёки келмоқ. Тоққа яқинлашмоқ. Шаҳарга яқинлашиб қолдик. ■ *Зайнаб ҳам кулумсираган ҳолда Кумушга яқинлашиб келди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. У шундай ўйчан, паршон ҳолатда булоққа яқинлашди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

Отлар турган жойга яқинлашганда, отларга қоровуллик қилиб турган икки одам ҳам кўринди. С. Айний, Куллар.

2 Бирор иш, ҳодиса ёки воқеанинг юз беришига оз вақт қолмоқ, вақт жиҳатидан яқин келмоқ. Янги йил яқинлашиб қолди. ■ *Вақт хуфтонга яқинлашган эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Дахшатли минутлар нафас сари яқинлашиб қолмоқда эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

Ой-куни яқинлашмоқ *Туғишига оз вақт қолмоқ. Ғанижон хотини ҳомиладор бўлганда ҳам, болани кўтариб юрганда ҳам, ой-куни яқинлашиб қолганда ҳам, бунга қишлоқда ҳар куни, ҳар ерда бўлаётган ва бўладиган ҳодиса деб қараган эди. А. Қаҳҳор, Каравот.*

3 Миқдор билдирувчи сўзлардан кейин келиб, ўша миқдорга етишга озгина фурсат қолганлигини билдиради. *[Олимжоннинг] Ёши олтимшига яқинлашган бўлса ҳам, одамлар эликдан ортиқ беролмайди. Ойбек, Танланган асарлар. Мана, институтни битириб, шу қишлоққа келиб ишлай бошлаганига уч йилга яқинлашди. С. Анорбоев, Оқсой.*

4 Дўстона, яқин муносабатда бўлмоқ, дўстлашмоқ. *Сержант Сакен Рамазатовнинг қиз билан яқинлашиб қолиши унинг ғашини келтирди. А. Муҳиддин, Ҳ. Тожибоев, Оташ қалбли қиз.*

ЯҚИНЛАШТИРМОҚ Яқинлашмоқ *фл. орт. н. Тошни кўндаланг ушлаб, мен айтганда, бир мартаба чайқаб, бекнинг кўзларига яқинлаштирасиз. А. Қаҳҳор, Кўр кўзнинг очилиши. Деҳқонларни бундай мажлисларга яқинлаштириш керак эмас, ажаб эмаски, буларнинг ораларида большевикларнинг тилчилари бўлса. С. Айний, Куллар.*

ЯҚИНЛИК 1 Яқин ҳолатдалик. Ғалаба-нинг яқинлиги. Бозорнинг яқинлиги. Иш жойининг яқинлиги. ■ *Отларнинг кишини, одамларнинг ҳой-ҳуйлаши манзилнинг яқинлигини билдирар эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

2 Дўстона муносабат, яқин муносабатда бўлиш (*қ. яқин 4*). *Умиднинг «сен» дегани Ҳафизага жуда ёқди — бу жуда яқинлик белгиси. Мирмуҳсин, Умид. Бу ҳаммаси менинги Элмуродга яқинлигим тўфайли. Шуҳрат, Шинелли йиллар.*

3 Яқин эканлик (*қ. яқин 4*). *У билан яқинлигиниги биламан.*

ЯҚҚОЛ *рвш.* Аниқ, равшан; ошқора, рўйирост, баралла. Тоғлар яққол кўриниб турибди. Нуқсон кўзга яққол ташланади. Яққол мисол. ■ «Йигитлар» орасига кирганда эса, у ўз тақдирининг бутун даҳшатини яққол кўрди. А. Мухтор, Опа-сингиллар. Ҳар дам яққол сезиб тураман Маъниларнинг қанотланганин. Ф. Фулом.

ЯҒИР 1 От, эшак, туя сингари ҳайвонлар устида терининг оғир юкдан эзилиши, ишқаланиши туфайли юз берадиган йирингли яра, жароҳат. Ёли қуюқ эшакдан, яғир бўлган от яхши. Мақол. Туя қанча катта бўлса, яғири ҳам шунча катта. Мақол. ■ Йўнғичқапояларга қўйиб юборилган эшакларнинг яғирларини қарғалар чуқимоқда. С. Айний, Қуллар.

2 кўчма Оғир юк ёки зарба туфайли киши елкасида ҳосил бўлган жароҳат, яра. Яғир этди арқон елкамини, Бадан кўйиб, тош бўлди товон. Э. Раҳим. Оғир юкда яғир бўлди Оптоқ, нозик елкалар. Ҳамза. -Ҳусан — мўмин, қобил бола. Елкаси Самсоқбойнинг қамчисидан яғир бўлган, — деди Арслонқул. Б. Раҳмонов, Мардлар қиссаси.

3 кўчма Жуда ифлос, исқирт (уст-бош ҳақида). Тўппинг мунча яғир бўлиб кетибди. ■ -Яғир ёстиғингизни ерга қўйинг, — деди Холнисо, — байталмонни мунча қучоқлайсиз. Мирмуҳсин, Чиниқиш.

Яғири чиқмоқ Яғир бўлмоқ (қ. яғир 2, 3). -Вой-бў, — деди Умиднинг кенг кўксигаги ёлига, кифтларига ялт этиб қараб қўйган Жанна, — майкангизнинг яғири чиқиб кетибди. Мирмуҳсин, Умид. ..кеча-кундуз ишлашинг, ишлаганда ҳам елкангнинг яғири чиқиб ишлашинг керак бўлади. Ё. Хаимов, М. Раҳмон, Ҳаёт-мамот.

ЯҒМО I эск. Талон-торож, бузғунлик. ..Маъмулар тўплаган олтин-кумушларни яғмо этгаймиз. М. Осим, Карвон йўлларига.

ЯҒМО II эск. Шаҳар, мамлакат, қабила номи.

ЯҒРИН Тананинг икки елка оралиғидаги орқа қисми; хурак усти. Яғрини кенг йигит. ■ Каравот четига ўтириб кийинди, ко-

ридорда қизаргунча ювинди, ҳўл сочиқ билан кўкрак, бўйин ва яғринларини обдан ишқалаб, қонини бетга тептирди. Шухрат, Шинелли йиллар. Кун қизиқ. Офтоб яғриндан уриб туради. Ф. Фулом, Шум бола.

2 Ҳайвонларда белнинг юқори қисми, икки елка оралиғи. От.. яғринини талаётган чивинларни думи билан тўзитиб юборар. С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

Яғринига офтоб тегмоқ Бахти очилмоқ, омади келмоқ. -Э, хотин, мана бизнинг ҳам кўлимиз узун бўлиб қолди. Ошиғимиз олчи. Пешонамиз ялтираб, яғринимизга офтоб тегадиган бўлди, — деди Остонақул. С. Абдуқаҳҳор, Санамай саккиз дема.

ЯҒРИНДОР I Яғрини кенг. Амина опа.. ёши қирқлардан ошиб қолган, эркакнамо, новча, яғриндор хотин эди. О. Ёқубов, Бир фельетон қиссаси. Баланд бўйли, яғриндор, каллахум йигитча кирди. Ойбек, О.в. шабадалар.

2 кўчма Кенг қулоч ёйган, бағри кенг. -Ана бу паканага боқинг, паканага, — ота пастаккина, аммо яғриндор олма дарахтига ишора қилди. Й. Муқимов, Қўшбулоқ. Бағри кенг жилғалар, яғриндор қирларда яшовчи жониворлар жимгина писиб, йўловчини кузатардилар. С. Анорбоев, Оқсой.

ЯҒРИНЛИ кенг яғринли айн. яғриндор. У [Рустам] бир вақтлар кенг яғринли, баланд бўйли, паҳлавон эди. М. Осим, Аждодларимиз қиссаси. Кенг яғринли адирлар, полизларда сой тошидай юмалаб ётган қовун-тарвузлар, фарқ пишган мевали боғларни қўмсаб, кўнгиш қуши туғилиб ўсган қадрдон қишлоғига қараб талпинарди. С. Анорбоев, Оқсой.

ЯҲУДИЙ [а., яҳ. <هود > יהודى — бани Исроил, яъни Исроил авлоди; еврейлар] Тарихан қадимий сомиёй қабилалардан келиб чиққан, бутун дунёга кенг тарқалган халқнинг номи. Яҳудий халқи. Яҳудий миллати.

2 Шу халқ, миллатга мансуб, тегишли. Яҳудий тили. Яҳудий аёл.

ЯҲУДИЙЛАР Тарихан қадимий сомиёй қабилалардан келиб чиққан, бутун дунёга тарқалган халқ.